

Opdrachtgever

UWV

Opdrachtnemer

Astri / F.J.B. (Freek) Lötters, V. (Vera)
Veldhuis, F.A. (Femke) Reijenga, m.m.v.
E.E.M. (Erica) Maurits

Onderzoek

Communiceren over competenties;
stage-ervaringen van studenten in het
hoger onderwijs met een
functiebeperking
Einddatum – 29 september 2008

Categorie

Werkwijze en dienstverlening

Communiceren over competenties

Conclusie

Dit subsidierapport geeft inzicht in de knelpunten en behoeften die studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs ervaren bij hun stage. Aanbevelingen om de kansen op een succesvolle stage voor studenten met een functiebeperking te vergroten, zijn verwerkt in een 'stagewijzer'. Dit is een brochure voor de student met een functiebeperking en zijn begeleiders bij de opleiding en het stagebedrijf. Dit subsidieonderzoek (looptijd: 2007-2008) komt voort uit de subsidieronde 2007. Het is uitgevoerd door AStri Beleidsonderzoek en -advies, in samenwerking met het Expertisecentrum handicap + studie, met subsidie van UWV. Bron: UWV

Link naar bestand

<http://www.onderzoekwerkeninkomen.nl/rapporten/vja5zxuf>

COMMUNICEREN OVER COMPETENTIES

stage-ervaringen van studenten in
het hoger onderwijs met een functiebeperking

Onderzoek in samenwerking met
het expertisecentrum handicap + studie

29 september 2008

P07.445

F.J.B. (Freek) Lötters
V. (Vera) Veldhuis
F.A. (Femke) Reijenga

m.m.v. E.E.M. (Erica) Maurits

Bureau *AStri*
Stationsweg 26
2312 AV Leiden

Tel.: 071 – 512 49 03
Fax: 071 – 512 52 47
E-mail: astri@astri.nl
Website: www.astri.nl

VOORWOORD

Het kiezen, zoeken, vinden en voltooien van een stage in de bedrijfspraktijk vraagt van een student tal van beslissingen en handelingen. Beslissingen en handelingen waarin de student zelf een belangrijke rol speelt, maar ook beslissingen en handelingen waarbij anderen betrokken kunnen zijn: zowel een stagecoördinator van de opleiding als potentiële stagebedrijven. In dit traject ondervinden studenten tal van belemmeringen. Studenten met een functiebeperking lopen meer dan andere studenten tegen deze belemmeringen aan, terwijl we tevens zien dat deze studenten minder makkelijk een plek op de arbeidsmarkt vinden.

In het onderzoeksrapport dat voor u ligt wordt gekeken naar de aard van deze belemmeringen voor studenten met een beperking en proberen we adequate aanbevelingen hierop te formuleren.

Het onderzoek is uitgevoerd in nauwe samenwerking met expertisecentrum handicap + studie. Het onderzoek kon worden uitgevoerd met subsidie van UWV.

We danken de begeleidingscommissie voor hun inbreng in het onderzoek; de kritische reflectie op de inhoud van de enquêtes en op de rapportage. De commissie bestond uit:

- Co de Wilt, stagecoördinator, opleiding leisure management, Stenden Hogeschool, Leeuwarden;
- Floris Tijn, stagecoördinator, faculteit geesteswetenschappen, Universiteit van Utrecht;
- Willianne van Hemert, voormalig student Kunst en Techniek, Saxion Hogescholen, Enschede;
- Annelies de Hullu, student HBO-Rechten, Juridische Hogeschool Avans-Fontys, Tilburg;
- Liesbeth Vis, kennisadviseur, kenniscentrum UWV, Amsterdam;
- Annette Kuiper, kennisadviseur, kenniscentrum UWV, Amsterdam;
- Leonard Roubos, projectleider, expertisecentrum handicap + studie, Utrecht;
- Mirjam Pardijs, projectmedewerker, expertisecentrum handicap + studie, Utrecht.

Uiteraard danken we ook alle participanten (studenten, stagecoördinatoren en werkgevers) die hebben bijgedragen aan de inhoud van dit rapport.

Leiden,
16 september 2008

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	7
1 INLEIDING	9
1.1 Achtergrond van de problematiek	9
1.2 Stage voor student met een functiebeperking	10
1.3 Doelstelling van het onderzoek	11
1.4 Leeswijzer	12
2 OPZET VAN HET ONDERZOEK	13
2.1 Doelgroep onderzoek	13
2.2 Verdiepende literatuurstudie	13
2.3 Internetenquêtes	16
2.4 Interviews met stagebedrijven	18
2.5 Kenmerken van de onderzochte populatie	18
3 ERVARINGEN	23
3.1 Ervaringen van de studenten	23
3.1.1 Inleiding	23
3.1.2 Stage zoeken en vinden	23
3.1.3 Stagelopen	25
3.1.4 Verschillen in functiebeperking	27
3.2 Ervaringen van stagecoördinatoren bij de opleidingen	29
3.2.1 Begeleiding bij het zoeken en vinden van een stage	29
3.2.2 Begeleiding bij het lopen van een stage	31
3.3 Ervaringen van begeleiders bij stagebedrijven	33
4 BESCHOUWING VAN DE BEVINDINGEN	37
4.1 Inleiding	37
4.2 Representativiteit	37
4.3 Algemene bevindingen	38
4.4 Specifieke onderwerpen voor de stagewijzer	40
5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	45
5.1 De belangrijkste conclusies	45
5.2 Aanbevelingen	47

6	BIJLAGEN	51
6.1	BIJLAGE 1 Adviezen van studenten ...	51
6.2	BIJLAGE 2 Vragenlijst studenten met rechte tellingen	59
6.3	BIJLAGE 3 Vragenlijst stagecoördinatoren met rechte tellingen	87
6.4	BIJLAGE 4 BRONNEN	105

SAMENVATTING

Aanleiding

In een aantal onderzoeken kom naar voren dat voor een deel van de studenten in het hoger onderwijs hun functiebeperking een belemmering vormt bij het studeren en in het bijzonder bij het zoeken, vinden en lopen van een stage. Indirect hebben deze belemmeringen hun weerslag op het vinden en behouden van een baan na afstuderen.

Doelstelling van dit onderzoek

Doelstelling is het geven van concrete aanbevelingen aan studenten met een functiebeperking, hun docenten aan de opleidingen, en potentiële stagebedrijven om de kansen op een succesvolle stage te vergroten. Deze concrete aanbevelingen zullen worden verwerkt in een 'stagewijzer', een brochure voor zowel de student met een functiebeperking als mede diens begeleider bij de opleiding en bij het stagebedrijf.

Onderzoeksopzet

Voor informatieverzameling binnen het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van:

- een verdiepende literatuurstudie;
- internetenquêtes bij studenten en stagecoördinatoren;
- interviews met werkgevers.

De studenten met een functiebeperking die meewerkten aan het onderzoek waren afkomstig uit een databestand van handicap + studie, expertisecentrum onderwijs en handicap. Stagecoördinatoren waren benaderd door de contactpersonen die handicap + studie heeft bij de diverse opleidingen. De werkgevers zijn aangedragen via de studenten die deelnamen aan het onderzoek.

Respons

In het onderzoek hebben 163 studenten met een functiebeperking én met stageervaring (32% van de totaal aangeschreven groep) een internetenquête ingevuld. Van de aangeschreven stagecoördinatoren aan hogescholen en universiteiten hebben 80 stagecoördinatoren (28% van de totale groep) in het onderzoek geparticipeerd. Tevens zijn 11 werkgevers geïnterviewd over hun ervaringen met het begeleiden van een student met een functiebeperking.

Conclusies

Ons onderzoek laat zien dat de helft van de hoogopgeleide jongeren met een functiebeperking daadwerkelijk moeite heeft met het doorlopen van stages en

dat de begeleiding aan hen verbetering behoeft. Openheid over de functiebeperking zou veel problemen kunnen voorkomen. Aan motivatie om verbeteringen in de begeleiding door te voeren is geen gebrek: zowel stagecoördinatoren als stagebedrijven staan positief tegenover de mogelijkheden van de studenten, maar zouden graag meer informatie én tijd willen hebben voor een betere begeleiding.

Aanbevelingen

Voor die helft van de studenten met een functiebeperking die belemmeringen ervaren bij het zoeken, vinden en lopen van een stage en voor stagecoördinatoren en stagebegeleiders bij stagebedrijven zijn een vijftal aanbevelingen te formuleren:

- communiceer over de functiebeperking;
- gebruik bestaande informatiebronnen en deel deze informatie;
- zet meer specifieke coaching in voor studenten die dit nodig hebben;
- zet in op meer begeleiding van stagiaires;
- besteed eerder in de opleiding al specifieke aandacht aan studenten met functiebeperkingen.

1 INLEIDING

1.1 Achtergrond van de problematiek

In een tweetal recente onderzoeken wordt ingegaan op problematiek die kan voorkomen bij het studeren met een functiebeperking binnen het hoger onderwijs.

In een nationale studentenenquête uitgevoerd door Choice zegt circa 9% van de 23.004 ondervraagde studenten een functiebeperking te hebben die hem of haar belemmert bij het studeren. De meest voorkomende functiebeperking zijn: dyslexie/dyscalculie (41%), psychische problemen (14%), een chronische ziekte (12%) en bewegingsbeperking (6%). Dit onderzoek gaat echter niet in op specifieke stage problemen bij studenten met een handicap (Timmers, 2007).

Het Verwey-Jonker Instituut heeft (zowel in 2001 als in 2005) onderzoek verricht naar studeren met een functiebeperking. Uit de resultaten van het screeningsonderzoek komt naar voren dat een aanzienlijk deel van de studenten met een functiebeperking knelpunten ervaart bij de deelname aan het hoger onderwijs. 14% van de totale studentenpopulatie in het hoger onderwijs heeft een functiebeperking. Dat zijn naar schatting 75.000 studenten. In het Verwey-Jonker-onderzoek wordt ook aandacht besteed aan stageproblematiek bij studenten met een functiebeperking. In dat deel van het onderzoek blijkt 25% belemmeringen te hebben bij de uitvoering van stages die in verband met de studie gedaan moeten worden. Vooral studenten met chronische vermoeidheidsklachten (46%) ondervinden problemen. Studenten met langdurige pijnklachten (37%), een beperking in bewegen (35%) en een chronische aandoening (34%) rapporteren eveneens relatief vaak belemmeringen bij de stage-uitvoering. Dit onderzoek geeft al aan dat ook studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs tegen specifieke belemmeringen aanlopen, ook bij het stagelopen (Plemper, 2005).

Er is dus wel onderzoek uitgevoerd onder studenten met een functiebeperking naar problemen tijdens het studeren in het hoger onderwijs in het algemeen, maar er is nog geen onderzoek uitgevoerd dat specifiek focust op mogelijke stageproblematiek die studenten ondervinden ten gevolge van hun functiebeperking. In het voorliggende onderzoek willen we dan ook belemmeringen opsporen tijdens het zoeken, vinden en lopen van stages bij studenten met een functiebeperking.

Relevantie van stages

Stages vormen een essentieel onderdeel in een studie. Een succesvolle stage (een stage waarbij aan alle leerdoelen is voldaan) is belangrijk omdat veel studenten juist door hun stage een baan vinden: dan wel bij het stagebedrijf, dan wel bij een ander bedrijf dat prijs stelt op de werkervaringen die de student tijdens de stage heeft opgedaan. Voor iedere student geldt dat een stage een nieuwe uitdaging is, een onbekende wereld. Een stage is de gelegenheid om inzicht te krijgen in de eigen competenties en om te leren nadenken over het werken in de toekomst. Het vraagt om eigen initiatief en zelfstandig werken. Dit geldt ook voor studenten met een functiebeperking. Deze studenten hebben – door of ten gevolge van hun functie beperking – vaak minder zicht op hun eigen kunnen en mogelijkheden voor zelfsturing dan andere studenten. Veel van hen kampen met een negatief zelfbeeld.

De student met een functiebeperking kan extra belemmeringen ondervinden, omdat de stages plaatsvinden in organisaties buiten de universiteit of hogeschool. Eventuele voorzieningen en hulpmiddelen die tijdens de studie vanuit de onderwijsinstelling geboden worden, kunnen hierdoor wegvallen. Ook kunnen ze met extra problemen geconfronteerd worden, omdat de stage specifieke handelingen en vaardigheden vraagt. Problemen met de stage vormen voor studenten met een functiebeperking in potentie dan ook een belemmering bij het afstuderen én vooral bij het vinden van een baan.

1.2 Stage voor student met een functiebeperking

Het kiezen, zoeken, vinden en voltooien van een stage in de bedrijfspraktijk vraagt van een student met een functiebeperking tal van beslissingen en handelingen. Beslissingen en handelingen waarin de student zelf een belangrijke rol speelt, maar ook beslissingen en handelingen waarbij anderen betrokken kunnen zijn: zoals een decaan, examencommissie, studieadviseur, vakdocent, speciale stagedocent of stagecoördinator van de opleiding (zowel op hogeschoolniveau als op het niveau van de – afstudeer – studierichting). In dit traject ondervinden studenten met een functiebeperking – aldus eerder onderzoek – tal van hindernissen.

Deze hindernissen kunnen zowel van praktische aard zijn (bijvoorbeeld de toegankelijkheid van een stageplek bij een fysieke functiebeperking, de kosten die er voor voorzieningen moeten worden getroffen) als van procedurele aard (bijvoorbeeld een examenprotocol dat een fulltime stage voorschrijft terwijl waar een

specifieke student niet fulltime kan werken). Maar deze hindernissen kunnen ook te maken hebben met beeldvorming en de gevolgen daarvan. Bijvoorbeeld de schroom van een student zelf om een stagebedrijf te benaderen (Vertel ik wel of niet over mijn functiebeperking? Red ik die stage wel binnen de gestelde tijd? Zal ik ze niet tot last zijn?), de schroom van de stagedocent (Ik weet niet of het verstandig is als deze student verwezen wordt naar een bedrijf waar wij vaak studenten een stage kunnen laten doen) en de bezwaren bij stagebedrijven (Hoe gaan we met deze student om? Kost het ons extra of speciale begeleiding? Levert deze student ons ook iets op?).

1.3 Doelstelling van het onderzoek

Doelstelling is het geven van concrete aanbevelingen aan studenten met een functiebeperking, hun docenten aan de opleidingen en potentiële stagebedrijven om de kansen op een succesvolle stage te vergroten. Deze concrete aanbevelingen zullen worden verwerkt in een stagewijzer voor zowel de student met een functiebeperking alsmede diens begeleider bij de opleiding en bij het stagebedrijf.

Om deze doelstelling te verwezenlijken zullen we in dit onderzoek proberen inzicht te krijgen in:

1. de knelpunten die studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs ervaren bij het kiezen, vinden en voltooiën van een stage in het kader van hun studie. Alsmede inzicht krijgen in hun behoeften en suggesties ter verbetering van dit proces.
2. de huidige en potentiële rol van de stagecoördinatoren/stagedocenten en andere functionarissen bij opleidingsinstellingen ter ondersteuning van studenten met een functiebeperking bij het zoeken, vinden en behouden van geschikte stageplekken in de bedrijfs- of beroepspraktijk.
3. de ervaringen, succes- en faalfactoren, beeldvorming en informatiebehoeften bij (potentiële) stagebedrijven.
4. mogelijke oplossingen en aanbevelingen voor de studenten met een functiebeperking zelf, de hoger onderwijsinstellingen en de (potentiële) stagebedrijven.

Het onderzoek zoomt in op studenten met een functiebeperking (al dan niet met de Wajongstatus) aan hbo of universitaire onderwijsinstellingen. Het gaat in dit onderzoek om stages die studenten voorbereiden op werk in de reguliere arbeidsmarkt. Dit hoeven niet per se afstudeerstages te zijn, maar kunnen ook kortere stages of snuffelstages in eerdere studie jaren zijn. Studiewerkzaamheden in

de eigen onderwijsinstelling (het schrijven van afstudeerscripties en dergelijke) vallen niet onder de definitie van stages.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 bespreken we de opzet van het onderzoek, de gebruikte methoden en de onderzoekspopulatie. In hoofdstuk 3 geven we de ervaringen weer van studenten met een functiebeperking bij het zoeken en vinden van een stage en hun ervaringen tijdens het stagelopen zelf. Ook de ervaringen van de stagecoördinatoren en begeleiders bij de stagebedrijven komen in dit hoofdstuk aan bod komen. In hoofdstuk 4 geven we een beschouwing over de bevindingen, waarna in hoofdstuk 5 de conclusie en aanbevelingen volgen.

2 OPZET VAN HET ONDERZOEK

2.1 Doelgroep onderzoek

Het onderzoek richt zich op hbo- en wo-studenten met een functiebeperking, studerend aan hogescholen en universiteiten in Nederland, stagecoördinatoren aan deze opleidingen en stagebegeleiders bij werkgevers. De term functiebeperking gebruiken we in dit onderzoek als verzamelbegrip en omvat studenten met een lichamelijke, zintuiglijke of psychische beperking, een chronische ziekte, dyslexie of concentratieproblemen.

De hbo/wo-studenten die gevraagd zijn mee te werken aan dit onderzoek hebben allen een functiebeperking zoals hierboven beschreven. Niet alle studenten waar dit onderzoek zich op richt hebben de Wajongstatus¹. Het hebben van een Wajongstatus kan een voordeel zijn door de ondersteuning die geboden kan worden. Voor niet-Wajongers is deze ondersteuning vaak niet beschikbaar.

Recentelijk heeft de regering een voorstel gelanceerd om de jonggehandicapten beter te faciliteren richting werk. Voor jongeren die perspectief hebben op betaald werk, wordt gekeken wat zij kunnen (ontwikkelen) en hoe dit gerealiseerd kan worden. Voor deze groep komt er de 'Werkregeling jonggehandicapten' binnen de Wajong. Deze regeling gaat in vanaf 2010 en geldt voor de nieuwe Wajongers. Op 27 jarige leeftijd vindt de definitieve beoordeling plaats over blijvende toepassing van de Wajong. Jongeren met een functiebeperking die vallen onder de doelgroep van de Wajong kunnen een beroep op re-integratieondersteuning doen zonder eerst een uitkering aan te vragen.

2.2 Verdiepende literatuurstudie

Onderdeel van het onderzoek is om te kijken wat er in de literatuur al bekend is over het stagelopen met een functiebeperking in het hoger onderwijs en de arbeidstoeleiding van hoogopgeleide jonggehandicapten. Met deze informatie hebben we de vraagstellingen die in de enquêtes zijn voorgelegd aan de doelgroep van dit onderzoek verder aangescherpt. In bijlage vier is een lijst opgenomen met bronnen die zijn geraadpleegd.

---

¹ Ook in het Verwey-Jonker-onderzoek (Plemper, 2005) had slechts een klein deel van de deelnemende studenten met een functiebeperking de Wajongstatus.

De gevonden onderzoeken spitsen zich vooral toe op;

1. stage-ervaringen van studenten zonder functiebeperking in het hoger onderwijs;
2. studeren met een functiebeperking in het hoger onderwijs;
3. arbeidsparticipatie van jongehandicapten.

Ad 1; Door Stageplaza wordt er ieder jaar een onderzoek gehouden naar stage-ervaringen onder studenten in het hoger onderwijs. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt in het al dan niet hebben van een functiebeperking. De resultaten uit deze onderzoeken gelden dus in het algemeen (Icke, 2008). Naast studenten worden ook stagecoördinatoren bij de opleidingen (Schotanus, 2008) en stagebedrijven (Sewdien, 2008) gevraagd naar hun ervaringen met het begeleiden van studenten tijdens hun stage. In onderstaand kader geven we kort de belangrijkste resultaten weer van deze onderzoeken.

Studenten

In 2008 zijn 2257 studenten in het hoger onderwijs ondervraagd naar hun stage ervaringen, zowel ervaringen bij het zoeken naar een stage als ervaringen tijdens het lopen van een stage. Kijken we naar de belemmeringen die studenten aangeven bij het zoeken naar een stage, dan zegt 61% van de studenten het gevoel te hebben dat er wel eens gediscrimineerd wordt tijdens sollicitatieprocedures. Het gaat dan met name om: afkomst, uiterlijk en (in mindere mate) leeftijd. Een functiebeperking werd in dit onderzoek niet als zodanig benoemd.

Belemmeringen in het stage lopen liggen met name in de begeleiding en het niet uitvoeren van passende werkzaamheden. Bijna 25% van de studenten vindt de begeleiding vanuit de opleiding matig. 10% vindt die begeleiding ronduit slecht. Over de begeleiding vanuit de stagebedrijven is men over het algemeen goed te spreken; 85% van de studenten vindt deze goed.

Bron: Icke, 2008

Stagecoördinatoren

In 2008 zijn 615 stagecoördinatoren/-docent ondervraagd naar hun ervaringen bij het begeleiden van studenten tijdens hun stage. Gemiddeld begeleidt een stagecoördinator/-docent 11 studenten per jaar tijdens hun stageperiode. 67% van de stagecoördinatoren/-docenten zegt belemmeringen te ondervinden bij het begeleiden van stagiaires. Deze belemmeringen liggen volgens de stagecoördinatoren/-docenten met name op het vlak van de begeleiding vanuit stagebedrijven (29%), de motivatie en houding van stagiaires (22%), de aansluiting van de stageplek op de opleiding (21%) en het kennisniveau van stagiaires (19%). Tenslotte zegt 9% van de docenten dat het grootste probleem bij henzelf ligt; stagebegeleiding zou hen teveel tijd en inspanning kosten.

De helft van de stagecoördinatoren verwacht enige discriminatie tijdens het solliciteren naar een stage. Als belangrijkste reden hiervoor worden aangevoerd: afkomst, uiterlijk en religie.

Slechts 2% noemt medische status als reden voor discriminatie tijdens het solliciteren naar een stage.

Bron: Schotanus, 2008

Stagebedrijven

De rapportage van dit onderzoek is helaas summier. Wat wel vermeldt kan worden is, dat de knelpunten die bedrijven ervaren in het begeleiden van studenten met name gelegen zijn in: aansluiting van de studie op de stage (18%), te weinig begeleiding vanuit de opleiding (18%), de tijd en inspanning die het begeleiden kost (16%) en de motivatie en het kennisniveau van de student (12%).

Bron: Sewdien, 2008

Ad 2; Binnen het onderwerp studeren met een functiebeperking in het hoger onderwijs (Inspectie van onderwijs, 2004; Plemper, 2005; Timmer 2007) is stage een onderbelicht thema. Alleen het Verwey-Jonker-onderzoek uit 2005 gaat dieper in op mogelijke stageproblematiek bij studenten met een functiebeperking. In onderstaand kader geven we de belangrijkste bevindingen weer uit het Verwey-Jonker-onderzoek dat betrekking heeft op het onderwerp van het zoeken, vinden en lopen van een stage door studenten met een functiebeperking (Plemper, 2005).

Belemmeringen bij het vinden van een stageplaats

Uit eerder onderzoek ondervond 8 procent van de studenten met een functiebeperking belemmeringen bij het vinden van een stage. Vooral studenten met een beperking in uithoudingsvermogen, chronische aandoening, een beperking in horen en een beperking in bewegen ervaren belemmeringen. De studenten uit het onderzoek uit 2005 gaven aan dat werkgevers liever geen mensen met een functiebeperking willen. Ook ontbreekt het werkgevers – volgens hen – soms aan flexibiliteit om werktijden te willen aanpassen. Ook al is het percentage studenten dat belemmeringen ervaart klein, de belemmeringen hebben nagenoeg allemaal te maken met de functiebeperking zelf. Ruim tweederde van de studenten gaf aan geen oplossingen te hebben gevonden voor de functiebeperkingen bij het vinden van een stageplaats.

Belemmeringen bij het uitvoeren van stages

Van de studenten die reeds stagervaringen hadden opgedaan ondervond 25% problemen tijdens het stagelopen. Vooral studenten met chronische vermoeidheid ondervinden problemen. De studenten met langdurige pijnklachten, een beperking in bewegen en een chronische aandoening rapporteren eveneens relatief vaak belemmeringen tijdens het stagelopen. Veelgenoemde knelpunten zijn; de zware werkbelasting, de lange werkweek of werkdag, de combinatie van stage (praktijk) met leren en de reistijd naar de werkplek. De studenten ervaren

stress, vermoeidheid, onvoldoende energie en angstgevoelens. Hoewel het percentage dat belemmeringen ervaart ook hier relatief klein is, blijkt wel dat de belemmeringen evenals bij de belemmeringen bij het stage vinden sterk gerelateerd zijn aan de functiebeperking. Ook voor de belemmeringen bij het uitvoeren van de stage heeft tweederde geen adequate oplossing kunnen vinden.

Bron: Plemper, 2005

Ad 3; Dat er problemen zijn met arbeidsparticipatie van jonggehandicapten blijkt wel uit het feit dat eenderde van de Wajonggerechtigden één jaar na instroom zijn baan verliest of geen aansluiting vindt tussen stage en werk (UWV, 2008). In het onderzoek van Research voor Beleid waar gekeken is naar de overgangsfase van school naar werk kwam naar voren dat: scholen onvoldoende mogelijkheden hebben om de arbeidstoeleiding te professionaliseren, werkgevers terughoudend zijn bij het aannemen van een Wajonger door onbekendheid met de (on)mogelijkheden van de functiebeperking en dat studenten vanuit de Wajong te weinig geprikkeld worden om te gaan werken (Bakker, 2008). Uit een onderzoek van Regioplan (Timmerman, 2006) onder hoogopgeleide jonggehandicapten kwam verder naar voren dat deze groep tegen de volgende belemmeringen aan liep bij het vinden van werk, namelijk:

- a. feitelijke belemmeringen als gevolg van de functiebeperking;
- b. omgang met de eigen arbeidsmogelijkheden;
- c. gebrekkige communicatie met werkgevers;
- d. onvoldoende zicht op regelgeving;
- e. gebrekkige voorzieningen.

Een deel van de geschetste problematiek bij arbeidsparticipatie van jonggehandicapten is waarschijnlijk hetzelfde als bij het stage vinden en stagelopen, daar stage als brugfunctie kan worden gezien tussen de (beschermde) schoolomgeving en de reële arbeidsmarktsituatie.

2.3 Internetenquêtes

Om de onderzoeksvragen helder en scherp te krijgen is met een drietal stagecoördinatoren, die ervaring hadden met het begeleiden van studenten met een functiebeperking een oriënterend (telefonisch) gesprek gevoerd. Om de vraagstelling uit het onderzoek vervolgens te kunnen beantwoorden zijn de studenten en stagecoördinatoren bevraagd met een internetenquête.

Studenten met een functiebeperking

In totaal zijn 508 studenten uitgenodigd via email om deel te nemen aan het onderzoek. Deze studenten zijn afkomstig uit een studentenpanel van handicap + studie, expertisecentrum voor onderwijs en handicap² en uit het bestand met studenten die hadden geparticipeerd in het onderzoek 'Tijdgebrek' van handicap + studie (zie kader voor toelichting). Het is niet uit te sluiten dat door deze onderzoekspopulatie te gebruiken er enige mate van selectie is opgetreden. Mogelijk dat juist studenten die meer belemmeringen ervaren bij het studeren zich eerder aanmelden bij handicap + studie.

Campagne tijdgebrek van handicap + studie:

Doelstelling van de campagne was om studenten en docenten in het hoger onderwijs meer bekendheid te geven van de regelingen en voorzieningen die er zijn voor studenten met een (niet)zichtbare functiebeperking. De campagne is hoofdzakelijk uitgevoerd bij hbo-instellingen.

De evaluatie van de campagne is uitgevoerd onder studenten en docenten uit het hoger beroepsonderwijs. Aan de evaluatie deden 3465 studenten mee, waarvan 18% (624 studenten) zichzelf beschouwde als iemand met een functiebeperking. De verdeling man/vrouw was in de studenten populatie 38%/62%. De meest voorkomende functiebeperkingen waren: dyslexie, concentratieproblemen en een chronische ziekte of aandoening.

Bron: Kempers, 2008

Het studentenpanel wordt gevuld met studenten die zich hiervoor aan kunnen melden via de website van handicap + studie. Bij aanvang van dit onderzoek zaten 109 studenten met een functiebeperking in dit panel. In het bestand van het evaluatieonderzoek van de campagne 'Tijdgebrek' zaten 399 studenten met een handicap. De campagne 'Tijdgebrek' is meer binnen hbo-instellingen uitgevoerd. Er zaten dan ook relatief meer hbo-studenten in onze onderzoekspopulatie. Daar echter stage een verplicht onderdeel is in met name hbo-instellingen en er daarom meer hbo-studenten zijn met stage-ervaring, zal dit de resultaten niet nadelig beïnvloeden. Ook in ander stage onderzoeken bestaat het grootste deel van de ondervraagde studenten uit hbo-studenten (Icke, 2008; Steenkamp, 2007; Plemper, 2005).

Stagecoördinatoren

Handicap + studie heeft circa 70 contactpersonen bij hbo- en universitaire instellingen aangeschreven met de vraag emailadressen aan te leveren van stagecoördinatoren/-docenten die ervaring hebben met het begeleiden van studenten

² In het vervolg van het rapport aangeduid met 'handicap + studie'.

met een functiebeperking. Uiteindelijk zijn er 283 personen opgegeven voor deelname aan de internetenquête voor stagecoördinatoren. De internetenquête voor de stagecoördinatoren is zo opgezet dat deze deels is te spiegelen met de resultaten uit de studentenenquête.

2.4 Interviews met stagebedrijven

De studenten konden in hun internetenquête aangeven of wij hun (voormalige) stagebedrijf mochten interviewen ten behoeve van dit onderzoek. Op deze manier konden we gericht stagebedrijven spreken die ook daadwerkelijk ervaring hadden in het begeleiden van studenten met een functiebeperking. 39 studenten hebben hun voormalig stagebedrijf opgegeven. Hieruit is een keuze gemaakt van 24 bedrijven die zijn benaderd voor een telefonisch interview. De keuze was gebaseerd op de beschikbaarheid van adequate contactgegevens en de spreiding over sectoren. De reden dat wij de stagebedrijven telefonisch hebben geïnterviewd en geen grootschalige kwantitatief onderzoek hebben uitgevoerd, is gelegen in het feit dat het lastig is om een representatief bestand op te bouwen met bedrijven die ervaringen hebben in het begeleiden van studenten met een functiebeperking. Ook was de verwachting dat de respons op een (internet)enquête relatief laag zou zijn waardoor we een grote groep bedrijven zouden moeten aanschrijven. Daarnaast levert de dynamiek van een semi-gestructureerd interview vaak meer verdiepende informatie op dan een 'platte enquête'. Doel van het bevragen van werkgevers was ook het toetsen van de bevindingen van de studenten en het krijgen van input voor aanbevelingen.

2.5 Kenmerken van de onderzochte populatie

Respons

Van de 508 aangeschreven studenten hebben 246 (48%) de enquête ingevuld. Van deze groep kwam 26% uit het panel en 75% uit het studenten vervolgonderzoek van handicap + studie. Van de 246 studenten die met de vragenlijst begonnen gaf 34% aan nog geen stage te zoeken en/of stage te lopen. Deze groep hoefde de vragenlijst niet verder in te vullen. Uiteindelijk hebben 163 studenten (32% van de totale groep) de vragenlijst geheel ingevuld.

Van de 283 aangeschreven stagecoördinatoren hebben 114 (40%) de enquête ingevuld. Hiervan gaf 11% aan nooit in aanraking te komen met studenten met een functiebeperking. Deze groep hoefde de vragenlijst niet verder in te vullen.

Uiteindelijk bleven er 80 stagecoördinatoren (28% van de totale groep) over die de volledige vragenlijst hebben ingevuld.

Van de door de studenten aangedragen stagebedrijven waren er 11 bereid een interview te geven over hun ervaringen met het begeleiden van een student met een functiebeperking. Van de bedrijven die niet bereid waren om mee te doen konden 9 zich niet (meer) herinneren een student met een functiebeperking begeleid te hebben tijdens een stage. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat studenten niet hebben vermeld dat zij een functiebeperking hadden; zoals uit tabel 1.1 blijkt heeft slechts 9% van onze onderzoekspopulatie een zichtbare functiebeperking. Een nadeel van het feit dat studenten zelf het stagebedrijf konden opgeven is, dat studenten met goede ervaringen waarschijnlijk eerder hun (voormalig) stagebedrijf zullen opgeven voor een interview dan studenten die dat niet hebben. We hebben geen bedrijven geïnterviewd/kunnen interviewen die überhaupt geen studenten met een functiebeperking als stagiaire willen. Door deze selectie kan het zijn dat het beeld van de werkgevers in dit onderzoek wat positiever uitvalt.

In tabel 1 staan de kenmerken van de studenten met stage-ervaring die hebben deelgenomen aan het onderzoek.

Tabel 1 Kenmerken van de studenten

N = 163	
	gem(sd)
leeftijd	24 (5)
	percentage
man/vrouw	21/79
Wajongstatus	19
opleiding (hbo/universitair)	94/6
soort aandoening/functiebeperking* :	
- concentratie/snel afgeleid	43
- energie/niet lang achter elkaar kunnen werken	43
- plannen van activiteiten/beschikbare tijd om te werken	39
- dyslexie/dyscalculie	37
- aandoening aan het bewegingsapparaat	25
- auditief/visueel	17
- sociale vaardigheden	12
zichtbare functiebeperking	9

* meerdere aandoeningen/functie beperkingen mogelijk, daarom telt het niet op tot 100%.

Een ruime meerderheid van de deelnemers was vrouw (79%). Dit correspondeert met het oorspronkelijke bestand (studentenpanel en studenten uit vervolgonderzoek) waar ook vrouwen het grootste aandeel vormden. Slechts een klein deel heeft de Wajongstatus (19%). De studenten uit onze onderzoekspopulatie komen hoofdzakelijk van een hbo-instelling (94%). Kijken we naar het soort aandoening dan zien we dat een ruime meerderheid psychosociale problemen heeft en slechts 25% een aandoening aan het bewegingsapparaat. Deze kenmerken van de onderzoekspopulatie komen redelijk overeen met die uit het Verwey-Jonker-onderzoek (Plemper, 2005). Van alle deelnemende studenten heeft slechts 9% een zichtbare aandoening.

In een onderzoek onder reguliere studenten in het hoger onderwijs die stage liepen of hadden gelopen was de gemiddelde leeftijd 20/21 jaar (Icke, 2008), terwijl de gemiddelde leeftijd in ons onderzoek 24 jaar bedraagt. Ook in het onderzoek van Verwey-Jonker was de gemiddelde leeftijd van de studenten met een handicap in het hoger onderwijs hoger dan de gehele studentenpopulatie. Het leeftijdsverschil zou kunnen komen doordat studenten in hun studie een vertraging hebben opgelopen ten gevolge van hun functiebeperking. In het Verwey-Jonker-onderzoek had 37% van de studenten een studievertraging opgelopen ten gevolge van een functiebeperking (Plemper, 2005). In ons onderzoek geeft 43% aan een vertraging te hebben opgelopen in de studie ten gevolge van zijn/haar functiebeperking.

Door de manier van selecteren van onze onderzoekspopulatie zijn de resultaten niet representatief voor alle studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs. Wel geven de resultaten een goede indicatie van problemen waar studenten met een functiebeperking tegen aan kunnen lopen tijdens hun stage. In paragraaf 4.2. wordt dit verder toegelicht.

In tabel 2 staan de kenmerken van de deelnemende stagecoördinatoren vermeld, die deelnamen aan het onderzoek.

Tabel 2 Kenmerken van de begeleiders bij de opleidingen (n = 80)

N = 80	percentage
opleiding (hbo/universitair)	85/15
functie (meerdere antwoorden mogelijk):	
- stagecoördinator	48
- (stage)docent of mentor	50
- studieadviseur/loopbaanadviseur	16
- coördinator van een studiejaar	11
- lid van examencommissie	13
aantal studenten met functiebeperking begeleidt:	
- meer dan 30	5
- 21 tot 30	0
- 11 tot 20	4
- 5-10	21
- minder dan 5	70

Ook bij de stagecoördinatoren is het merendeel verbonden aan een hbo-instelling. Het overgrote deel van de stagecoördinatoren heeft minder dan 5 studenten met een functiebeperking begeleid. Eenderde heeft 5 of meer studenten met een functiebeperking begeleid.

3 ERVARINGEN

3.1 Ervaringen van de studenten

3.1.1 Inleiding

Allereerst bespreken we de ervaringen van de studenten. We beschrijven hier de belangrijkste bevindingen die uit de internetenquête naar voren komen³. We beginnen met ervaringen op het gebied van het zoeken en vinden van een stage, daarna bespreken we de ervaringen tijdens het lopen van een stage. Voor het overgrote deel van de ondervraagde studenten is het lopen van een stage verplicht binnen de opleiding (97%). Dit geldt met name voor de hbo-studenten; deze vormen het grootste deel van onze onderzoekspopulatie.

3.1.2 Stage zoeken en vinden

Twijfel over het kunnen lopen van een stage

Van de studenten die stage moeten lopen twijfelde eenderde of ze wel stage zouden kunnen lopen met hun functiebeperking. Slechts 15% van de ondervraagden heeft bij het zoeken van een stage een op de functiebeperking gerichte contactpersoon benaderd (arbeidsdeskundige UWV, professionele coach of therapeut van buiten de opleiding, contactpersoon voor studenten met een functiebeperking op de opleiding of een contactpersoon van handicap + studie).

Flexibiliteit en duidelijkheid

Van de ondervraagde studenten geeft 78% aan iets extra's nodig te hebben om een stage goed te kunnen doorlopen. De studenten noemen als belangrijkste:

- de mogelijkheid om de stage parttime te doen;
- niet te hoge werkdruk;
- structuur;
- flexibele werktijden.

Daarnaast geeft 51% aan dat bemiddeling/begeleiding bij het vinden van een stage niet nodig was en geeft 17% aan dat bemiddeling niet mogelijk was of dat men hier niet mee bekend was. Circa 32% heeft wel bemiddeling gehad, met name van stagecoördinator of stagedocent van de opleiding. Van de mensen die

---

³ Als we in paragraaf 3.1 en verder praten over een *belemmering*, doelen we op de ervaring die de student heeft met het verloop van het zoeken, vinden en/of doorlopen van een stage ten opzichte van een regulier, van te voren vastgelegd tijdsplan voor het stagelopen.

specifiek begeleiding hebben gehad heeft 28% behoefte aan andere of meer begeleiding in de vorm van:

- meer informatie en meer duidelijkheid rond het stagelopen;
- bemiddeling bij het vinden van een stageplek op maat;
- een persoonlijke begeleider die stimuleert/helpt bij het krijgen van een stageplek.

Belemmeringen bij het zoeken

Van de ondervraagde studenten ondervindt 39% belemmeringen bij het zoeken en vinden van een stage. Van deze groep geeft 69% aan dat dit met de functiebeperking te maken heeft. Als meest belemmerend bij het zoeken van een stage wordt aangegeven:

- "ik ben/was bang voor onbegrip van werkgevers";
- "door mijn functiebeperking kost(te) het mij veel energie om me naast het volgen van vakken ook bezig te houden met het zoeken van een stage";
- "ik weet/wist niet welke werkzaamheden ik met mijn functiebeperking wel/niet kan/kon verrichten".

Functiebeperking onzekere factor

Zo'n 20% van de studenten ervaart belemmeringen om daadwerkelijk te worden aangenomen voor een stage. Van deze groep geeft 75% aan dat dit te maken had met hun functiebeperking. De belemmeringen die werden ervaren hadden met name te maken met:

- (vermeende) vooroordelen van werkgevers ten opzichte van de functiebeperking;
- het niet durven vertellen over de functiebeperking, terwijl dat wel nodig was;
- onvoldoende begeleiding die wordt geboden door de werkgever.

Van de ondervraagde studenten is 37% wel eens afgewezen voor een stageplek met als voornaamste oorzaak (aangegeven door de studenten):

- "de werkgever had al een andere/betere kandidaat";
- "vermoedelijk de functiebeperking";
- "de werkgever dacht dat ik het werk niet aan zou kunnen".

Praten over de functiebeperking

Zoals al naar voren kwam ervaren studenten het zelf als een belemmering om aangenomen te worden voor een stage als je niet praat over je functiebeperking, terwijl dat wel zou moeten. De helft van de studenten geeft ook aan bezorgd te zijn hoe ze het stagebedrijf zouden moeten vertellen over hun functiebeperking. Van de studenten geeft 23% aan niets over de functiebeperking te vertellen, 30% noemt de functiebeperking bij het eerste gesprek en de overigen tijdens het

uitvoeren van de stage. Als redenen om het niet te vertellen geven studenten aan:

- bang te zijn voor een negatieve reactie/schaamte voor de functiebeperking;
- dat men verwacht geen/weinig hinder te ondervinden van de functiebeperking tijdens de stage;
- dat er geen behoefte bestaat om het te vertellen;
- dat de stage zo gekozen is dat de randvoorwaarden aanwezig zijn.

De voornaamste redenen om het wel te vertellen, aldus de studenten, zijn:

- zodat er rekening mee gehouden kan worden;
- omdat er naar gevraagd werd/het ter sprake kwam;
- om onbegrip te voorkomen;
- omdat het de stage kan beïnvloeden;
- om te leren hoe je je met een functiebeperking kunt profileren.

Opmerkelijk is dat 43% van de studenten het eens is met de stelling: "Bij het zoeken van een stage maak(te) ik me zorgen hoe ik een bedrijf zou moeten vertellen over mijn functiebeperking", 12% is hierover neutraal. Deze problematiek geldt vooral voor studenten met een onzichtbare functiebeperking. Zij vormen 91% van de onderzoekspopulatie.

Er is geen verschil tussen studenten die wel of niets vertellen over hun handicap en de belemmeringen die zij ervaren in het zoeken van een stage. Wel is het zo dat van de studenten die vertellen over hun functiebeperking 24% belemmeringen ervaart bij het aangenomen worden, tegenover 6% van de studenten die niets vertellen over hun functiebeperking.

Opvallend was dat 30% van de studenten die niets gezegd hadden over hun functiebeperking, aangeven dat er door studievertraging ten gevolge van die functiebeperking te weinig tijd was om goed te kunnen zoeken naar een stage, tegenover 6% van de studenten die wel hadden gesproken over de functiebeperking.

3.1.3 Stagelopen

Belemmeringen bij het stagelopen

Van de studenten geeft 51% aan belemmeringen te ervaren om de stage naar behoren af te ronden. Van deze groep geeft 73% aan dat deze belemmeringen te maken hebben met de functiebeperking. Deze belemmeringen zijn:

- het verergeren van de functiebeperking;
- het niet of onvoldoende aanwezig zijn van de noodzakelijke begeleiding;
- te hoge tijdsdruk/werkdruk.

Deze belemmeringen staan los van het feit of men de werkgever heeft verteld van de functiebeperking. Nadere analyse laat echter zien dat studenten die het niet vertellen vaker tegen een aantal specifieke problemen aan lopen tijdens het stagelopen (zie tabel 3). De aantallen zijn relatief klein, maar geven wel een indicatie dat communiceren met name bij het stagelopen zelf belangrijk is en minder bij het zoeken en vinden van een stage (zie paragraaf 3.1.2). Bij het laatste lijkt communiceren over een functiebeperking eerder te leiden tot het moeilijker aangenomen worden voor een stage.

Tabel 3 Ervaren belemmeringen bij het afronden van een stage afgezet tegen het al dan niet verteld hebben van de functiebeperking aan de werkgever

Ervaren belemmeringen door functiebeperking bij afronden van een stage*	Verteld over functiebeperking (aantal (%))	
	ja (n = 59)	nee (n = 15)
- De noodzakelijke voorzieningen waren niet aanwezig.	7 (12)	4 (27)
- Het niet naar de zin hebben op de stage en daarom niet goed functioneren.	10 (17)	4 (27)
- Mensen op de werkplek konden niet omgaan met de functiebeperking.	6 (10)	3 (20)

* gepercenteerd op de kolommen

Afronden van de stage

Ondanks de belemmeringen kon 92% van de studenten de stage toch afronden, mede door (aangegeven door studenten):

- de eigen wilskracht/motivatie;
- de extra tijd die werd gegeven;
- de mogelijkheid om ook thuis aan de stage te werken;
- de stagebegeleider bij/de begeleiding van de werkgever.

Wel geeft 43% van de studenten aan een vertraging te hebben opgelopen in de studie, voor het overgrote deel veroorzaakt door de functiebeperking.

Slechts 8% geeft aan een stage te hebben afgebroken, met als voornaamste oorzaak het ontbreken van de noodzakelijke begeleiding en de functiebeperking zelf. Het betreft hier voornamelijk studenten met psychosociale functiebeperkingen. De helft van de groep die de stage heeft afgebroken, geeft aan zonder functiebeperking de stage wel afgerond te kunnen hebben. Als voorwaarden om mét

de functiebeperking de stage af te ronden noemen deze studenten zowel de eigen inschatting van de belastbaarheid als een betere begeleiding.

Behoefte aan begeleiding tijdens stage

Tijdens het stage lopen heeft slechts 8% contact gehad met een specifiek op de functiebeperking gerichte contactpersoon (bijv. arbeidsdeskundige UWV, professionele coach of therapeut van buiten de opleiding, contactpersoon voor studenten met een functiebeperking op de opleiding of een contactpersoon van handicap + studie). Diegene die aangeven behoefte te hebben aan extra begeleiding vanuit de opleiding (30%) willen graag:

- (meer)voortgangsbegeleiding;
- handvatten om stage goed te kunnen doorlopen;
- mogelijkheid om te kiezen voor een vervangende opdracht;
- hulp bij planning.

3.1.4 Verschillen in functiebeperking

Om meer inzicht te krijgen in de stageproblematiek in relatie tot de soort functiebeperking/onderscheiden we drie groep studenten, namelijk:

- studenten met een fysieke beperking; n = 22 (14%);
- studenten met een psychosociale beperking; n = 102 (62%);
- studenten met een gecombineerde beperking; n = 39 (24%).

Deze groepen vertonen grote verschillen in hun stage-ervaringen. In tabel 3 staan de verschillen aangegeven tussen de drie categorieën van functiebeperkingen⁴.

---

⁴ De hiergenoemde verschillen zijn statistisch significant (chi-kwadraat, met als voorwaarde niet meer dan 20% van de tabel met een aantal cellen met een 'verwachte n' kleiner dan 5).

Tabel 4 Significante verschillen tussen verschillende aandoeningcategorieën

Factoren*	Aantal (percentage) binnen de groep met:		
	<i>Fysieke beperking</i>	<i>Psychosociale beperking</i>	<i>Gecombineerde beperking</i>
Wajongstatus	6 (27)	12 (12)	12 (31)
functiebeperking zichtbaar	10 (46)	6 (6)	14 (37)
belemmering zoeken stage ¹ :			
- koste veel energie om naast volgen van vakken te zoeken naar stageplek	1 (10)	18 (39)	12 (57)
- weet niet welke werkzaamheden ik wel/niet met functiebeperking kan verrichten	3 (30)	7 (15)	9 (43)
stelling: bij nadenken over een stage twijfelde ik of ik wel stage zou kunnen lopen met mijn functiebeperking	5 (23) (eens)	36 (35) (eens)	12 (32) (eens)
stelling: bij het zoeken naar een stage maakte ik me zorgen hoe ik een bedrijf zou moeten vertellen over mijn functiebeperking	11 (50) (eens)	48 (47) (eens)	28 (72) (eens)
wat denk je extra nodig te hebben om stage goed te kunnen uitvoeren:			
- mogelijkheid tot thuiswerken	0 (0)	17 (17)	15 (39)
- flexibele werktijden	0 (0)	23 (23)	20 (51)
- de mogelijkheid om de stage parttime te doen	1 (5)	26 (26)	20 (51)
- de mogelijkheid om taken af te wisselen	2 (9)	11 (11)	15 (39)
- niet te hoge werkdruk (bv. acceptatie lager werktempo)	0 (0)	30 (30)	14 (36)
- structuur	0 (0)	35 (35)	9 (23)
- iemand die instructies geeft of helpt bij het uitvoeren van opdrachten	1 (5)	24 (24)	2 (5)
- geen bijzondere omstandigheden of voorwaarden	9 (41)	22 (22)	4 (10)
met wie contact gehad tijdens het stagelopen ² :			
- stagedocent	16 (80)	45 (54)	20 (65)
- stagementor/studieloopbaan begeleider	6 (30)	40 (48)	20 (65)
hadden belemmeringen om stage af te ronden met je functiebeperking te maken ³	6 (35)	50 (79)	20 (83)

* gepercenteerd op de kolommen

¹ = totale n kruistabel = 78; ² = totale n kruistabel = 134; ³ = totale n kruistabel = 104

Uit tabel 3 is af te lezen dat met name de studenten met een gecombineerde aandoening meer belemmeringen ervaren en ook meer behoefte hebben aan extra begeleiding of aanpassing van de werkomstandigheden. Van de studenten met een gecombineerde aandoening geeft een ruime meerderheid (83%) aan dat deze belemmeringen met de functiebeperking te maken hadden. Studenten met een fysieke beperking ondervinden de minste belemmeringen. Van deze groep heeft eenderde deel een Wajongstatus ten opzichte van 12% in de groep studenten met een psychosociale beperking. De factoren genoemd in tabel 3 geven alleen de evidente verschillen weer tussen de aandoeningcategorieën. Op de overige aspecten van het zoeken naar een stage en het stagelopen zien we een gelijk beeld tussen de groepen

3.2 Ervaringen van stagecoördinatoren bij de opleidingen

3.2.1 Begeleiding bij het zoeken en vinden van een stage

Voor het bespreken van de bevindingen uit de internetenquête gehouden onder de stagecoördinatoren, maken we een onderscheid in aspecten van begeleiden bij het zoeken en vinden van een stage en de begeleiding tijdens het stagelopen zelf⁵.

Specifieke problemen

Circa 74% van de stagecoördinatoren geeft aan problemen te ondervinden bij de begeleiding van het zoeken en vinden van een stage bij studenten met een functiebeperking. Zij lopen tegen de volgende zaken aan:

- het hebben van te weinig kennis van (sommige) functiebeperkingen;
- te weinig middelen/mogelijkheden hebben om geschikte stageplaatsen te inventariseren;
- geen ervaring met het zoeken van stageplekken voor studenten met een functiebeperking;
- stagebedrijven die liever geen student met een functiebeperking willen.

49% van de ondervraagden geeft aan dat het vinden van een stageplek voor studenten met een functiebeperking meer tijd kost dan bij een student zonder functiebeperking; 24% zegt evenveel en 28% zegt het niet te weten.

---

⁵ Onder *begeleiding* verstaan we hier de inzet in tijd en activiteit van een stagecoördinator of een begeleider bij een stagebedrijf om een stage succesvol (zie paragraaf 1.1) te laten verlopen.

Begeleiding bij stagebedrijven

Van de stagecoördinatoren heeft 31% wel eens te maken gehad met een stagebedrijf dat liever geen studenten met een functiebeperking wilde hebben. De voornaamste redenen hiervoor waren (aangegeven door de stagecoördinatoren zelf):

- het legt teveel beslag op de begeleidingscapaciteit;
- de functiebeperking belemmert de student in de uitvoering van specifieke taken bij een stage;
- de werkgever heeft onvoldoende mogelijkheden om stagiairs met een (bepaald type) belemmering te begeleiden;
- moeilijk kunnen inschatten wat de gevolgen van de functiebeperking zijn voor het werk;
- aanpassingen van de stage zijn niet mogelijk.

Functiebeperking in relatie tot zoeken van een stage

50% van de ondervraagde stagecoördinatoren geeft aan dat studenten met een functiebeperking tegen dezelfde problematiek aanlopen als niet-gehandicapte studenten (bijvoorbeeld: angst voor stagelopen en benaderen van bedrijven komt over het algemeen voor onder alle studenten); 18% geeft aan daar geen zicht op te hebben. Ruim eenderde van de stagecoördinatoren ziet wel specifieke problemen waar studenten met een functiebeperking tegen aanlopen, namelijk⁶:

- het moeilijk kunnen inschatten in hoeverre de functiebeperking de stage beperkt;
- het niet durven vertellen over hun functiebeperking, of hierover te praten;
- angst dat mensen van stagebedrijven hen niet zullen accepteren.

Dit zijn volgens de stagecoördinatoren ook de belangrijkste faalfactoren voor het vinden van een stage. Daarnaast geven de stagecoördinatoren ook nog de volgende problemen aan:

- ze hebben moeite om geschikte stageplaatsen te vinden/aangenomen te worden;
- ze hebben geen realistisch beeld over wat ze kunnen/willen;
- ze vinden het lastig om contact op te nemen met potentiële stagebedrijven;
- vooroordelen van de stagebedrijven ten opzichte van de functiebeperking.

De belangrijkste succesfactoren voor het vinden van een stage zijn volgens de stagecoördinatoren⁵:

- een werkgever die voldoende begeleiding kan/wil bieden (36%);

---

⁶ Stagecoördinatoren konden meerdere opties aankruisen.

- studenten die een goede uitleg kunnen geven over de functiebeperving/kunnen praten over de functiebeperving (20%);
- goede begeleiding vanuit de universiteit/hogeschool (11%).

3.2.2 Begeleiding bij het lopen van een stage

Problemen bij begeleiding

Viervijfde van de stagecoördinatoren geeft aan problemen te ondervinden bij het begeleiden van een student met een functiebeperving bij een stage. Problemen die deze stagecoördinatoren ervaren zijn met name:

- een gebrek aan tijd en middelen of mogelijkheden om tijdens de stage voldoende begeleiding te kunnen bieden;
- te weinig kennis van (sommige) functiebepervingen.

36% van de stagecoördinatoren geeft aan dat de afronding van een stage van een student met een functiebeperving gemiddeld langer duurt dan van een student zonder functiebeperving. Dit komt nagenoeg overeen met de resultaten van onze webenquête bij de studenten.

Begeleidingstijd

67% van de stagecoördinatoren geeft aan meer tijd en kennis nodig te hebben om een student met een functiebeperving beter te kunnen ondersteunen en te begeleiden. De behoeften bestaan met name uit:

- meer tijd voor begeleiden bij het zoeken naar een stage;
- meer tijd voor de begeleiding bij de uitvoering van een stage;
- meer expertise binnen de universiteit/hogeschool over functiebepervingen.

Van de ondervraagde stagecoördinatoren geeft 33% aan niets extra's nodig te hebben en dat de ondersteuning en begeleiding goed is geregeld.

Stageproblemen bij de student met een functiebeperving

Studenten lopen volgens de stagecoördinatoren tegen de volgende problemen aan tijdens hun stage:

- hun gedrag (bijv. door autisme of een psychose) veroorzaakt problemen in het contact met medewerkers of cliënten van het stagebedrijf;
- ze kunnen de stage niet binnen de gestelde tijd af ronden;
- ze compenseren hun functiebeperving door harder te werken dan goed voor ze is;
- de voor de student noodzakelijke begeleiding vanuit het stagebedrijf ontbreekt.

De eerste drie problemen worden door de stagecoördinatoren aangegeven als de belangrijkste faalfactoren voor het niet succesvol afronden van een stage. In pa-

ragraaf 3.1.2 gaven we al aan dat de belangrijkste reden dat studenten met een functiebeperking hun stage toch wisten af te ronden, ondanks ervaren belemmeringen, hun motivatie en wilskracht was. Dit komt overeen met de constatering van de stagecoördinatoren dat studenten hun functiebeperking vaak compenseren door hard te gaan werken. Hierbij gaan ze nog wel eens over de grens van eigen kunnen heen, aldus de stagecoördinatoren. De studenten zelf geven als advies aan medestudenten dan ook: "Houd je eigen grenzen goed in de gaten" en "Probeer niet meer te doen dan je eigenlijk kunt. Accepteer dat je sommige dingen niet kan doen." (zie ook bijlage 1; adviezen van studenten).

45% van de ondervraagden geeft aan dat studenten met een functiebeperking tijdens de stage tegen dezelfde problemen aan lopen als de studenten zonder functiebeperking. Het afbreken van een stage komt vaker voor bij studenten met een functiebeperking volgens 24% van de stagecoördinatoren, 71% zegt dat dit even vaak voorkomt als bij andere studenten en 5% geeft aan dat dit minder vaak voorkomt dan bij andere studenten.

Communicatie als succesfactor

Als belangrijkste succesfactoren voor het behouden en/of goed afronden van een stage noemen de stagecoördinatoren⁷:

- het tijdig aangeven tegen welke problemen ze tijdens de stage aanlopen (68%);
- duidelijk kunnen communiceren over problemen tijdens de stage (64%);
- een werkgever die voldoende begeleiding biedt (61%);
- het zelf oplossingen aandragen voor problemen die zich tijdens de stage voordoen (58%).

Specifieke hulp

Het inzetten van specifieke hulp (gericht op hoe om te gaan met de functiebeperking) tijdens een stage wordt slechts door 12% van de respondenten aangegeven. Het betreft dan bijvoorbeeld: overleg met arbeidsdeskundige van het UWV, zorgen dat stagebedrijf voorzieningen aanschaft, opsturen van voorlichtingsmateriaal over de functiebeperking van de student in kwestie. Ook bij de studenten zagen we dat bij relatief weinig studenten daadwerkelijk specifieke hulp is ingezet. De belangrijkste middelen die volgens de stagecoördinatoren kunnen worden ingezet om te voorkomen dat studenten een stage voortijdig afbreken zijn:

- het voeren van bemiddelingsgesprekken met de stagebedrijven;
- het bijstellen van de stagedoelen;

---

⁷ Bij invulling waren meerdere antwoorden mogelijk, daarom telt het niet op tot 100%.

- het intensiever begeleiden van de student in kwestie.

Opvallend in deze is, dat 40% van de stagecoördinatoren zegt de tijd te missen om de student intensiever te kunnen begeleiden. Zij constateren dus een behoefte bij de studenten, maar zijn zelf niet in staat deze in te vullen.

Intensiteit van de begeleiding

72% van de stagecoördinatoren geeft aan dat de ondersteuning die zij bieden aan studenten met een functiebeperking anders is dan bij studenten zonder functiebeperking. De benodigde begeleiding bij studenten met een functiebeperking is:

- intensiever (meer gesprekken/bemiddeling);
- actiever (meer meedenken);
- moeilijker (complexere problematiek).

Opvallend is dat slechts 6% aangeeft dat in de ondersteuning de functiebeperking centraal staat. Dit komt overeen met de bevinding uit de vorige paragraaf dat specifieke hulp gericht op de functiebeperking minder snel wordt ingezet. Deze wordt dus ook niet nodig geacht.

3.3 Ervaringen van begeleiders bij stagebedrijven

In deze paragraaf bespreken we de informatie die is verkregen uit de interviews met de begeleiders van stagebedrijven, die ervaring hebben in het begeleiden van studenten met een functiebeperking. Bij alle geïnterviewden ging het om begeleiden van een volledige stagetraject, dus geen snuffelstage.

Uit de interviews kwamen een vijftal thema's naar voren die van belang zijn voor het begeleiden van studenten met een functiebeperking.

1. Onbekendheid met functiebeperking

Bij begeleiders van stagebedrijven is er nog vaak onduidelijkheid over de (on)mogelijkheden van de functiebeperking. Vanuit de stagebedrijven wordt aangegeven dat studenten niet altijd (tijdig) aangeven dat ze een functiebeperking hebben. Vaak krijgen ze dan een negatief beeld van een student, dat ze veelal in positieve zin bijstellen zodra de student de functiebeperking bespreekbaar maakt. De begeleiders bij stagebedrijven geven aan dat het voor hen belangrijk is dat ze de consequenties van de functiebeperking kennen. Alleen dan kan de begeleiding ook adequaat verlopen.

2. *Gedrevenheid van studenten*

Begeleiders bij de stagebedrijven geven aan dat de studenten met een functiebeperking vaak erg gedreven zijn, zich extra willen bewijzen en hun functiebeperking door hard werken willen compenseren. Naast het feit dat de begeleiders dit als positief zien ("minder begeleiding nodig door inzet, motivatie en grote zelfstandigheid in vergelijking met reguliere studenten"), geven ze ook een valkuil aan met betrekking tot deze gedrevenheid. De grote motivatie en wil om te presenteren kan botsen met de mogelijkheden met betrekking tot de functiebeperking. Eenzelfde signaal werd ook al afgegeven door de stagecoördinatoren en de studenten zelf. Begeleiders geven aan dat er dan sprake kan zijn van uitputting en dat de student (tijdelijk) uitvalt voor bepaalde werkzaamheden. Begeleiders van stagebedrijven geven zelf aan dat ze alerter kunnen zijn op signalen die aangeven dat de student op zijn/haar tenen loopt tijdens het stagelopen, zodat ze tijdig maatregelen kunnen nemen om uitval te voorkomen.

3. *Kennis, tijd en voorzieningen*

Er is bij de begeleiders bij stagebedrijven een duidelijke behoefte aan meer kennis over de functiebeperkingen die zij tegenkomen. Ook is er een behoefte aan meer kennis over mogelijke werkplekaanpassingen en ondersteunende mogelijkheden om de student te helpen de stage zo goed mogelijk te laten doorlopen. Kennis over de functiebeperking en mogelijkheden voor ondersteuning zou volgens de begeleiders bij stagebedrijven met name vanuit de opleiding moeten komen. Daarbij speelt natuurlijk mee dat ook de student helder over zijn/haar functiebeperking moet communiceren (zie punt 1). Begeleiders bij stagebedrijven geven verder aan dat het hen vaak aan de tijd ontbreekt om de benodigde intensievere begeleiding te leveren; "In de dynamiek van alle dag wordt de functiebeperking van een stagiaire nog wel eens vergeten".

4. *Begeleiding vanuit opleiding*

Over het algemeen gaven begeleiders bij stagebedrijven aan dat er géén extra begeleiding nodig was vanuit de opleiding om de stage af te ronden. Alleen indien een functiebeperking een negatieve invloed had op de uitvoering van de taken is er wel behoefte aan meer ondersteuning vanuit de opleiding. Eén begeleider bij een stagebedrijf vond dat de stagecoördinator van de opleiding te vaak langskwam en dat de student daardoor wel erg in de watten werd gelegd.

5. *Competenties versus functiebeperking*

Over het algemeen staan bij de geïnterviewde stagebedrijven de competenties van de student voor op. Daarnaast moet de functiebeperking en het bespreken daarvan geen taboe zijn. Wel geven de begeleiders bij stagebedrijven aan dat studenten met een functiebeperking vaak zelf onzeker zijn over hun eigen kun-

nen. Indien het relevant is voor het uitvoeren van de taken, komt de functiebeperking ter sprake, maar er wordt verder vooral gekeken naar de wél aanwezige competenties.

Vanuit de stagebedrijven worden de volgende succesfactoren aangegeven voor een goede begeleiding van een student met een functiebeperking:

- zorg dat de functiebeperking geen taboe is en ga de stagiair vooral niet zielig vinden ("geen makkelijkere opdrachten geven als er met zijn hersens niets mis is");
- inleven in de stagiair, de juiste aandacht geven, verder net als ieder ander behandelen;
- kijk naar de sterke kanten en haal zoveel mogelijk uit de zwakke kanten;
- pas taken en werktijden aan op basis van de functiebeperking (vanwege autisme was de student slecht in verkoopgesprekken maar goed in het maken van interieurtekeningen);
- neem de tijd voor de persoon, stel vragen over de consequenties van de beperking en ga dit niet bij voorbaat al invullen.

Voor de begeleiders bij stagebedrijven zijn dus met name de onbekendheid met de functiebeperking, de onbekendheid met ondersteuningsmogelijkheden en een gebrek aan begeleidingstijd knelpunten in het begeleiden van studenten met een functiebeperking. Daarnaast geven de begeleiders bij stagebedrijven duidelijk aan dat competenties van de student op de eerste plaats komen en dan pas de functiebeperking.

4 BESCHOUWING VAN DE BEVINDINGEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geven we de belangrijkste bevindingen weer die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen. Allereerst bespreken we het algemene beeld dat kan worden opgetekend uit de ervaringen van de studenten, stagecoördinatoren en begeleiders bij stagebedrijven. Daarna bespreken we nog enkele onderwerpen die als specifieke aandachtspunten naar voren kwamen in het onderzoek. We zullen in dit hoofdstuk onze resultaten spiegelen met resultaten uit eerder onderzoek dat bij jonggehandicapten is uitgevoerd in relatie tot (het gaan) werken of het volgen van (hoger) onderwijs en in het bijzonder het stagelopen.

4.2 Representativiteit

Uit het Verwey-Jonker-onderzoek (Plemper, 2005) bleek al dat het moeilijk is om studenten met een functiebeperking te rekruteren voor een onderzoek. De initiële steekproef was 15.000 (reguliere) studenten, waarvan 656 (studenten met een functiebeperking) in de screeningsfase hadden gereageerd. Hiervan gaven 374 studenten aan een tweede vragenlijst te willen ontvangen. De respons hiervan was uiteindelijk 212 studenten met een functiebeperking. Van deze groep waren er 150 die een stage zochten of reeds stage liepen. De resultaten uit het Verwey-Jonker-onderzoek inzake stageproblemen zijn dus gebaseerd op de gegevens van een klein deel van de studenten met een functiebeperking.

Gegeven het feit dat studenten met een functiebeperking moeilijk zijn te rekruteren voor een onderzoek hebben wij gekozen voor het aanschrijven van een specifiek panel van studenten met een functiebeperking van het expertise centrum handicap + studie. Met deze benadering waren wij in staat om direct 508 studenten met een functiebeperking te kunnen benaderen. De doelstelling van het project was het verkrijgen van aangrijpingspunten voor verbetering van stageproblemen. Dit was met de studenten uit het panel goed mogelijk.

Door de manier van selecteren van onze onderzoekspopulatie zijn de resultaten niet representatief voor alle studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs, en zeker niet representatief voor de populatie van Wajonggerechtigden (slechts een klein deel van onze onderzoekspopulatie heeft immers de Wajongstatus). Wel kunnen de ervaringen zoals geschetst in het rapport als indicatief

worden gezien voor andere studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs.

Het feit dat er relatief veel hbo-studenten in onze onderzoekspopulatie zitten, zou de problemen die studenten met een functiebeperking uit het universitaire onderwijs ervaren bij het stagelopen kunnen onderbelichten. Hbo-instellingen leiden over het algemeen op voor een specifiek beroep. Hiervoor zijn vaak al de nodige competenties opgesteld. In het bredere ingestelde universitair onderwijs zijn deze competenties vaak niet opgesteld en is het ook vaak niet meteen duidelijk welke competenties (buiten een vastgesteld kennisniveau) er gevraagd wordt. In dit geval zou communiceren over competenties juist bemoeilijkt kunnen worden.

4.3 Algemene bevindingen

Ervaringen van studenten

Minder dan de helft van de studenten met een functiebeperking ondervindt problemen bij het zoeken en vinden van een stage. De voornaamste problemen die zij hierbij aangegeven zijn:

- het niet (voldoende) ter sprake brengen van de (on)mogelijkheden van de functiebeperking;
- angst voor negatieve beeldvorming bij de werkgever;
- de behoefte aan meer flexibiliteit en duidelijkheid.

In onderzoek van zowel Regioplan (Timmerman, 2006) als van Verwey-Jonker (Plempers, 2005) kwam naar voren dat inzicht in eigen (on)mogelijkheden en flexibiliteit en oplossingsgerichtheid bij de werkgever belangrijke succesfactoren zijn bij respectievelijk vinden van werk of vinden van een stage.

Bij het stagelopen zelf geeft meer dan de helft van de studenten in ons onderzoek problemen aan. Hierbij zijn het verergeren van de functiebeperking en gebrek aan juiste begeleiding de voornaamste knelpunten. Met name studenten met een gecombineerde fysieke en psychosociale functiebeperking en in minder mate een psychosociale functiebeperking laten meer problemen zien. Zij hebben een grotere behoefte aan hulp dan de groep met fysieke problematiek. Begeleiding is ook onder studenten zonder functiebeperking een aandachtspunt zoals uit een recent onderzoek van Stageplaza blijkt (Icke, 2008).

Over het algemeen genomen ondervinden studenten met een functiebeperking meer problemen bij het stagelopen zelf, dan bij het zoeken en vinden van een stage. Dit komt overeen met wat in het Verwey-Jonker-onderzoek werd gevonden onder studenten met een functiebeperking: 8% had problemen bij het vinden

van een stage, terwijl 25% duidelijk belemmeringen had ervaren bij het stagelopen zelf (Plemper, 2005).

Ervaringen van stagecoördinatoren

Stagecoördinatoren schatten de problematiek van de studenten bij het vinden van een stage en het stagelopen nagenoeg hetzelfde in als de studenten zelf. Ook zij constateren dat studenten vaak niet duidelijk (genoeg) zijn over hun functiebeperking en de (on)mogelijkheden die zij daarbij ervaren. Zij constateren eveneens dat studenten soms moeilijk kunnen inschatten in hoeverre de functiebeperking de stage zal beperken. Van de stagecoördinatoren geeft een ruime meerderheid (75-80%) aan wel eens problemen te kennen bij het begeleiden van studenten met een functiebeperking bij het vinden van een stage en het lopen van een stage. Zij lopen dan met name aan tegen:

- het moeilijk kunnen inschatten van de (on)mogelijkheden van de functiebeperking;
- tijdgebrek voor een adequate begeleiding;
- een gebrek aan kennis over sommige functiebeperking.

Wat opvalt is dat stagecoördinatoren meer belemmeringen in de begeleiding ondervinden dan de studenten zelf. Van de laatste groep geeft 40-50% problemen aan tijdens bij het zoeken en vinden van een stage en het stagelopen, ten opzichte van de 75-80% van de stagecoördinatoren.

Onderzoek van Stageplaza (Schotanus, 2008) onder 615 docenten liet zien dat zij met name problemen ervaren in de begeleiding van de stagebedrijven en in mindere mate in de motivatie en het kennisniveau van de studenten. Bij de ondervraagde stagecoördinatoren in ons onderzoek komen duidelijk knelpunten in de begeleiding naar boven die betrekking hebben op de functiebeperking.

Ervaringen van werkgevers

Werkgevers geven in de telefonische interviews met name aan dat:

- competenties belangrijker zijn dan de functiebeperking;
- voor een goede invulling van de stage het belangrijk is om duidelijkheid te geven over de (on)mogelijkheden ten aanzien van de functiebeperking;
- de gedrevenheid van de studenten met een functiebeperking groot is;
- er een duidelijke behoefte bestaat aan kennis over een functiebeperking, tijd voor begeleiding en eventuele benodigde aanpassingen;
- er sprake is van wisselende ervaringen met begeleiding vanuit de opleiding; dit loopt van te weinig ("pas toen er problemen kwamen zagen we iemand van de opleiding") tot aan teveel ("de student met de functiebeperking werd door de opleiding teveel in de watten gelegd").

Ook bij de werkgevers komt de informatiebehoefte over de functiebeperking en een goede communicatie hierover als belangrijke aspecten naar boven. In het onderzoek van Regioplan kwam naar voren dat werkgevers geen concessies willen doen op functie-eisen die aan een baan worden gesteld. Dit geldt met name voor intellectuele vermogens, stressbestendigheid en communicatieve vaardigheden. Praktische oplossingen, waardoor jonggehandicapten betere kunnen functioneren, zoals werken in deeltijd, langere pauzes en hogere instroomleeftijd worden vaak niet geaccepteerd. Werkgevers geven ook aan niet altijd aan dergelijke oplossingen te denken (Timmerman, 2006).

4.4 Specifieke onderwerpen voor de stagewijzer

Bij de door de studenten, stagecoördinatoren en begeleiders bij stagebedrijven gegeven informatie springen een aantal zaken in het oog, die in de stagewijzer moeten worden opgenomen.

Duidelijkheid rond de functiebeperking

Naast het feit dat de stagecoördinatoren en begeleiders bij stagebedrijven graag meer informatie hebben over de functiebeperking is het voor de student zelf ook lang niet altijd duidelijk wat zijn/haar (on)mogelijkheden zijn gegeven diens functiebeperking. Dit maakt onzeker en zorgt voor belemmeringen in het vinden van een stageplek en in mindere mate bij het lopen van een stage. Met name werkgevers hebben behoefte aan duidelijkheid over de (on)mogelijkheden van de student in relatie tot zijn functiebeperking. Het bespreekbaar maken van een functiebeperking kan dus als voordeel hebben dat er reële stagedoelen kunnen worden geteld. Ook de randvoorwaarden kunnen dan worden gecreëerd om het lopen van een stage succesvol te laten zijn (bijvoorbeeld: aanpassing van de stageplek voor het uitvoeren van de (stage)taken). Anderzijds geldt natuurlijk ook dat onduidelijkheid over de (on)mogelijkheden nooit helemaal zal kunnen worden weggenomen; juist het lopen van een stage biedt de mogelijkheid om deze leren kennen en te leren hoe met de beperkingen om te gaan.

Ook in de onderzoeken van Stageplaza onder docenten en begeleiders bij stagebedrijven wordt aangegeven dat communicatievaardigheden van de student erg belangrijk zijn vinden voor het welslagen van een stage (Schotanus, 2008; Sewdien, 2008). Voor de student met een handicap geldt dat dus des te meer.

Competenties versus functiebeperking

Stagecoördinatoren, maar zeker de werkgevers lijken toch in de eerste plaats te kijken naar de competenties van de student en dan pas naar diens functiebeperking; of zoals een stagecoördinator het formuleerde: "Functiebeperking is geen

issue, het gaat om competenties". We hebben gezien dat circa de helft van de studenten geen problemen ondervindt met het vinden en het lopen van een stage. Met name de groep met alleen een fysieke functiebeperking lijkt het minst problemen te ondervinden, en zijn redelijk goed staat om de (on)mogelijkheden van hun functiebeperking aan te geven. Daarnaast heeft eenderde van deze groep ook een Wajongstatus. Er is echter een groep studenten die niet makkelijk praat over hun beperking. Bij de groep die niet makkelijk praat over hun beperking is het duidelijk dat eerst hun eigenwaarde verbeterd zou kunnen worden. Ze moeten leren uit te gaan van hun eigen kwaliteiten, gegeven de beperkingen die de functiebeperking hen oplegt. Dit was ook één van de leerpunten die naar voren kwam tijdens de evaluatie van de projecten bij jonggehandicapten gefinancierd met Verburggelden (Reijnga, 2008); empowerment van de student lijkt hierbij van belang. Dat empowerment goed kan uitpakken bij de groep jonggehandicapten kwam ook naar voren in het 'maatjesproject' waarbij een jonggehandicapte gekoppeld werd aan een manager bij een bedrijf die de jonggehandicapte coachte, om zo de arbeidsmarkt kansen te vergroten (Reijnga, 2007). Ook in de notitie van de SER werd empowerment al opgevoerd als een belangrijk middel om arbeidsparticipatie te bevorderen (SER, 2007).

'Onbekend maakt onbemind'

Bij het begeleiden van studenten met een functiebeperking geven begeleiders bij de stagebedrijven, maar ook de stagecoördinatoren duidelijk aan behoefte te hebben aan meer informatie over de betreffende functiebeperking. Zonder adequate kennis over de (on)mogelijkheden die zo'n functiebeperking met zich meebrengt kunnen zij moeilijk inschatten of een bepaalde stage een kans van slagen heeft. Het is dus primair van belang dat studenten duidelijkheid geven over hun functiebeperking (zie het eerste punt in deze paragraaf). Maar het is de begeleiders ook niet duidelijk waar zij nog meer informatie vandaan kunnen halen om de kennis op te doen over een bepaalde functiebeperking. Daarnaast spelen er bij de werkgever ook nog steeds vooroordelen over de jonggehandicapte stagiaire. Stagecoördinatoren geven bijvoorbeeld aan dat de redenen om een student met een functiebeperking te weigeren gelegen zijn in een gebrek aan kennis over de functiebeperking en de daaraan gerelateerde (on)mogelijkheden. De slogan 'onbekend maakt onbemind' is hierbij zeker van toepassing; is het niet bij de begeleider bij een stagebedrijf, dan zijn het wel de collega's waarmee studenten moeten samenwerken. In een onderzoek onder Wajongers en de problemen die zij tegenkomen tijdens de overgang van school naar werk is één van de conclusies dat door een investering in het verbeteren van de beeldvorming en informatievoorziening rondom Wajongers en het vergroten van de kennis over de capaciteiten van de jongeren, de bereidheid onder werkgevers tot aannemen van jongeren vergroot kan worden (Bakker, 2008). Dit geldt uiteraard ook voor aannemen van

stagiaires met een functiebeperking. Toch zijn de begeleiders bij de stagebedrijven over het algemeen goed te spreken over de student met een functiebeperking die zij hebben begeleid: "Ze werken hard en zijn gedreven".

Onbekend maakt onbemind gaat voor een deel ook op voor de studenten zelf. Met name de studenten met een gecombineerde functiebeperking geven aan niet altijd goed te weten welke werkzaamheden ze bij een stagebedrijf kunnen uitvoeren. De kans dat de stagekeuze verkeerd uitpakt of dat de stage langer gaat duren omdat men tegen onmogelijkheden van de functiebeperking aanloopt zijn dan sterk aanwezig. Ook bij deze groep studenten is er dus een duidelijke informatie behoefte over de (on)mogelijkheden die hun functiebeperking met zich meebrengt.

Intensiteit van begeleiden

Een belangrijk knelpunt dat alle ondervraagden uit dit onderzoek noemen is de intensiteit van begeleiden. Men neemt duidelijk een discrepantie waar tussen wat zou moeten en hoe het in de praktijk gebeurt. Het ontbreekt stagecoördinatoren en begeleiders bij stagebedrijven vaak aan tijd om een student adequaat te kunnen begeleiden. In het onderzoek van Stageplaza onder stagebedrijven kwam ook de hoeveelheid tijd en inspanning die het begeleiden van een stagiaire (zonder functiebeperking) kost als een knelpunt naar voren (Sewdien, 2008).

Ondanks het feit dat het bij de helft van de groep studenten wel goed gaat, is er juist een groep (met name de groep met een gecombineerde aandoening en in mindermate de studenten met een psychosociale aandoening) die meer begeleiding vraagt. Wat opvalt is dat professionele begeleiding (m.b.t. de functiebeperking) door zowel studenten als begeleiders nauwelijks wordt ingezet, terwijl wel wordt aangegeven dat er een behoefte is aan meer specifieke kennis over een functiebeperking. Tijdgebrek is naast onbekendheid met de functiebeperking, zoals beschreven in de vorige paragraaf, ook de belangrijkste reden om een student te weigeren voor een stageplek. Over het algemeen kunnen we zeggen dat de begeleiding stoelt op het adagium: "Gewoon waar het kan, speciaal waar het moet"⁸. Wel bestaat de valkuil dat studenten hun eigen grenzen niet goed in de gaten houden; de gedrevenheid van studenten met een functiebeperking is hoog, en er bestaat een neiging om de functiebeperking te compenseren door harder te gaan werken dan misschien nodig is aldus de werkgevers en stagecoördinatoren. Studenten geven dit zelf ook aan als knelpunt. Ook dit vraagt weer zoals als eerder genoemd een duidelijke communicatie over de (on)mogelijkheden van de

---

⁸ Andriessen, S. (2006). Informatie voor werkgevers van jongeren met een lichamelijke, psychische of verstandelijke beperking. Hoofddorp: NIZW/TNO.

functiebeperking, en zeker als het mis dreigt te gaan. Een belangrijk advies van studenten aan medestudenten is dan ook: "houd je eigen grenzen in de gaten". Het is ook de taak van de begeleider bij het stagebedrijf danwel van de opleiding om signalen op te vangen als het mis dreigt te gaan.

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

5.1 De belangrijkste conclusies

Ons onderzoek laat zien dat de helft van de hoogopgeleide jongeren met een functiebeperking moeite heeft met het doorlopen van stages en dat de begeleiding aan hen verbetering behoeft. Openheid en communicatie over de consequenties van de functiebeperking voor een stage- of 'werk'situatie zou veel problemen kunnen voorkomen. Aan motivatie om verbeteringen in de begeleiding door te voeren is echter geen gebrek: zowel stagecoördinatoren als stagebedrijven staan positief tegenover de mogelijkheden van de studenten, maar zouden graag meer informatie én tijd willen hebben voor een betere begeleiding. De bevindingen van het onderzoek onderschrijven die van ander recent onderzoek onder jongeren met een functiebeperking.

De ervaringen van de studenten

De meeste hoogopgeleide studenten met een functiebeperking ervaren geen probleem bij het zoeken en vinden van een stageplaats. Daarentegen constateren we, dat de helft van deze studenten wel problemen heeft bij het doorlopen van de stage. Die problemen hebben huns inziens meestal een duidelijke relatie met hun functiebeperking. Dit leidt er echter niet toe dat ze afhaken: 92% van de studenten rondt naar eigen zeggen de stage wel af; wel zegt ruim 43% van de studenten dat zij door de functiebeperking een vertraging in de studie heeft opgelopen. Ook stagecoördinatoren zien dat studenten vaak vertraging oplopen en dat een deel van hen de functiebeperking overcompenseert door een hoge inzet. Studenten met psychosociale beperkingen én studenten met een combinatie van functiebeperkingen, hebben meer problemen bij het zoeken, vinden en doorlopen van stages dan studenten met fysieke beperkingen.

Een klein deel van de studenten had vooraf twijfel over het kunnen lopen van een stage of meende dat de functiebeperking een bezwaar zou zijn voor een potentieel stagebedrijf. Deze studenten zijn hier onzeker over en geven ook aan zelf meer inzicht te willen in hun eigen competenties en wat deze betekenen voor het lopen van een stage. Een klein deel van de studenten geeft aan dat ze bij de stage – ten gevolge van hun functiebeperking – behoefte hebben aan meer flexibiliteit. Dit wordt lang niet altijd geuit. Eveneens een klein deel heeft behoefte aan extra begeleiding tijdens de stage.

Studenten geven aan moeite te hebben om te praten over hun functiebeperking. Veel van hen hebben hun stagebedrijf niet verteld over hun functiebeperking of

vertellen het pas als er zich problemen voordoen. Bij het zoeken en vinden van een stage lijkt communiceren over de functiebeperking ook niet altijd positief: studenten die er niet over hebben gesproken vonden het makkelijker om te worden aangenomen voor een stage. De resultaten uit het onderzoek geven echter een duidelijke indicatie dat communiceren over de functiebeperking met name tijdens het stagelopen zelf belangrijk is (en zijn vruchten afwerpt): dat leidt namelijk tot minder problemen.

De ervaringen van de stagecoördinatoren

De stagecoördinatoren van de hogescholen en universiteiten signaleren méér problemen voor studenten met een functiebeperking dan de studenten zelf: driekwart van de stagecoördinatoren ziet dat deze studenten zowel problemen bij het vinden als bij het doorlopen van de stage ondervinden. Ter relativering: de helft van de stagecoördinatoren meent dat studenten met een functiebeperking niet/nauwelijks meer problemen ervaren dan andere studenten. Het belangrijkste knelpunt huns inziens heeft te maken met de begeleiding bij de stage. Niet alleen de begeleiding bij de stagebedrijven zelf zou onvoldoende zijn, maar ook de begeleiding die zij zelf vanuit de opleiding kunnen bieden schiet tekort. De stagecoördinatoren geven aan zelf te weinig tijd beschikbaar te hebben (terwijl ze zien dat in het algemeen studenten met een functiebeperking méér begeleiding en ondersteuning nodig hebben) en dat zij – en de stagebedrijven – geen of weinig informatie hebben over de specifieke functiebeperkingen van studenten. Dat ervaren ze niet alleen als probleem, maar ook als kans: ze geven aan dat stages succesvoller zouden zijn als de begeleiding intensiever zou zijn. Ook de stagecoördinatoren wijzen in de richting van communicatie: als studenten, opleiders en stagebedrijven beter geïnformeerd zijn over én open met elkaar praten over de functiebeperkingen én de mogelijkheden van de studenten verwachten zij dat er veel minder stageproblemen zullen zijn. Zij signaleren daarnaast dat er weinig gebruik gemaakt wordt van specifieke, professionele ondersteuning (bijvoorbeeld van een arbeidsdeskundige), terwijl dit wel een toegevoegde waarde kan hebben.

De ervaringen van de werkgevers

De werkgevers, die we hebben geïnterviewd, zijn over het algemeen positiever en optimistischer dan de studenten en de stagecoördinatoren. Ze geven aan dat ze bij stagiairs competenties belangrijker vinden dan eventuele functiebeperkingen en dat ze de ervaring hebben dat studenten met een functiebeperking meer gedreven en gemotiveerd hun stage doorlopen dan andere studenten. Wel signaleren zij daar ook de keerzijde van: deze stagiair moeten wel hun eigen grenzen leren bewaken. De werkgevers kunnen hen daarmee lastig helpen, omdat ze veelal geen informatie hebben over de betreffende functiebeperkingen en de

consequenties daarvan voor het werk. Ook de werkgever heeft dus behoefte aan meer openheid over de functiebeperkingen.

De werkgevers hebben wisselende ervaringen met de begeleiding vanuit de opleiding. Soms was die goed, soms niet. Ook zouden de werkgevers – net als de stagecoördinatoren – meer tijd willen hebben voor de begeleiding van de studenten: zij steken eveneens de hand in eigen boezem. Maar waarschijnlijk is hier sprake van een algemeen gevoelde behoefte die niet specifiek geldt voor studenten met een functiebeperking: men zou stagiairs meer aandacht willen geven, maar komt er in de waan van de dag niet aan toe. Studenten zelf ervaren dit minder als een probleem.

Werkgevers die wel moeite hadden met de begeleiding van een stagiair met functiebeperkingen verwoordden het probleem hetzelfde als de studenten en de stagecoördinatoren: informatietekort over de functiebeperking maakt het moeilijk om iemand goed te begeleiden én optimaal te laten functioneren.

5.2 Aanbevelingen

Gelukkig gaat het vinden en het doorlopen van een stage de helft van de studenten wel goed af. Maar juist voor de andere helft die wel problemen ervaart zijn er diverse aanbevelingen te formuleren. Sommige aanbevelingen die voortvloeien uit dit onderzoek zijn concreet en op de praktijk gericht. Andere aanbevelingen zijn meer beleidsmatig van aard.

1. *Communiceren over competenties*

Studenten moet goed nadenken over de gevolgen die hun functiebeperking kan hebben voor hun functioneren tijdens het lopen van een stage, zeker wanneer het gaat over een niet-zichtbare functiebeperking. Wanneer er duidelijke belemmeringen zijn te verwachten in het stagelopen is het van belang om deze tijdig kenbaar en bespreekbaar te maken. Op deze manier kunnen er adequate oplossingen worden gezocht.

De competenties die nodig zijn voor het lopen van een stage zullen door de opleiding geformuleerd moeten worden, zodat de student goed kan inschatten in welke mate zijn of haar functiebeperking een belemmerende rol zal gaan spelen in het lopen van de stage. Op deze manier kan de student ook beter inschatten wat de eigen (on)mogelijkheden zijn en of de functiebeperking bespreekbaar moet worden gemaakt bij bijvoorbeeld het stagebedrijf.

2. *Gebruik bestaande kanalen om informatie te verzamelen en deel deze informatie*

Het zoeken van ontbrekende informatie over de mogelijkheden en onmogelijkheden om te werken met hun functiebeperking hoeft een student niet alleen te doen: ook stagecoördinatoren en stagebedrijven zouden zijn gebaat bij deze informatie en dus zou hierin kunnen worden samengewerkt. Het probleem zit niet in de beschikbaarheid van deze informatie, maar in het bereiken van de doelgroep. Inmiddels zijn er diverse brochures ontwikkeld over specifieke functiebeperkingen, zijn er helpdesks waar informatie verkrijgbaar is. Vooral kenniscentrum Crossover beschikt over veel informatie waar de studenten, stagecoördinatoren en stagebedrijven wat aan kunnen hebben. Door middel van de te ontwikkelen stagewijzer voor handicap + studie hopen we deze bronnen beter te ontsluiten voor de doelgroep.

3. *Zet meer specifieke coaching in voor studenten die dit nodig hebben*

Een stage heeft een brugfunctie tussen de relatieve 'beschermde' wereld van de opleiding naar een open arbeidsmarktsituatie. Om deze brugfunctie beter vorm te geven en een kans van slagen te geven zouden de opleidingen kunnen overwegen om een specifieke groep studenten (bijvoorbeeld bij die met een gecombineerde aandoening of specifieke sociaal emotionele en gedragsproblemen) specifieke begeleidingstrajecten aan te bieden die een brug slaan tussen school en werk. De opleidingen zouden hiervoor speciale coaches kunnen benoemen. Kennis over functiebeperkingen en inzicht in de relatie tussen functiebeperking en werk is een voorwaarde voor een dergelijke coach.

4. *Zet in op meer begeleiding van stagiaires*

Deze algemene aanbeveling geldt voor alle stagiairs. Ook het onderzoek van Stageplaza geeft aan dat studenten nogal eens te weinig begeleiding ontvangen. Wat voor gewone studenten als knelpunt geldt, geldt in vergrote mate als belemmering voor studenten met een functiebeperking. Een stage vormt voor studenten een belangrijke schakel naar participatie, een schakel die onmisbaar is voor de entree op de arbeidsmarkt. Onderwijsinstellingen zouden hier meer en betere begeleiding voor moeten inzetten. Kennis over stagelopen met een functiebeperking en laagdrempelige aanspreekpersonen hieromtrent zouden standaard aanwezig moeten zijn op alle hogescholen en universiteiten. Hun ondersteuning zou niet alleen gericht moeten zijn op de studenten, maar ook op de werkgevers die bereid zijn studenten met een functiebeperking als stagiair aan te nemen.

5. *Aandacht voor de potentiële risicogroep*

De potentiële risicogroep zijn die studenten die mogelijk problemen kunnen gaan krijgen bij hun stage. Dit zijn studenten die door hun – al dan niet erkende –

functiebeperking minder zicht hebben op én minder vertrouwen hebben in hun eigen competenties, waardoor ze minder zelfverzekerd aan een stageopdracht zullen gaan beginnen. Juist deze studenten hebben extra begeleiding nodig en zouden gebaat zijn aan meer inzicht in hun eigen competenties.

Vorbereidingen voor het zoeken, vinden en lopen van een stage beginnen vaak al een paar maanden van te voren. Zoals al aangegeven is er een deel van de studenten die dan al twijfelt of ze stage kunnen lopen en sommigen haken ook daadwerkelijk af en gaan geen stage lopen⁹. Dit geldt in minder mate ook voor studenten zonder functiebeperking. Er zal dus ook in een het voortraject van stagevoorbereiding aandacht moeten zijn voor deze potentiële risicogroep. Studenten geven over de stage voorbereiding zelf al aan: "Begin er zo vroeg mogelijk mee en probeer zoveel mogelijk dingen te regelen. Ik moet bijvoorbeeld een stage gaan lopen in mijn derde jaar, ben nu nog eerstejaars en ben er al volop mee bezig." Het detecteren van problemen in het voorstadium vraagt ook om een verhoogde alertheid van de stagecoördinatoren. Opleidingen zouden mogelijkheden kunnen inbouwen in het curriculum om langzaam toe te werken naar het lopen van een stage, bijvoorbeeld door het instellen van snuffelstages. Op deze manier krijgt de student met een functiebeperking sneller zicht op zijn/haar mogelijke belemmeringen, en kan hier tijdig en gericht begeleiding voor worden gegeven.

Tot slot

De informatie uit het voorliggende rapport zullen we gebruiken om een driedelige stagewijzer samen te stellen met adviezen voor studenten, stagecoördinatoren en begeleiders bij stagebedrijven.

---

⁹ Persoonlijke communicatie met stagecoördinatoren uit de begeleidingscommissie.

6 BIJLAGEN

6.1 BIJLAGE 1 Adviezen van studenten ...

... aan medestudenten met een functiebeperking:

Wees eerlijk/duidelijk over je handicap en/of wat je nodig hebt

“Vertel altijd als je een handicap hebt die je niet ziet.”

“Wees eerlijk en geef duidelijk aan wat er is, ook al is dat voor jezelf nog onzeker en/of onduidelijk.”

“Wees open over je handicap. Hiermee maak je het jezelf makkelijker en ook de mensen waar je mee samenwerkt. Leg waar nodig uit wat de handicap inhoud en wat je eventueel wel of niet van andere mensen verwacht. Wederzijds begrip is essentieel.”

“Kom met praktische voorbeelden. Bijvoorbeeld: ik moet om 6 uur opstaan als ik om 10 uur moet beginnen, omdat...”

Vertrouw in jezelf/wees assertief/toon motivatie/blijf gemotiveerd

“Heb vertrouwen in jezelf!”

“Bedenk zelf wat voor hulp je nodig hebt maar accepteer dat een werkgever je dat niet altijd weet te geven. Niet iedereen heeft het vermogen zich in te leven of de tijd om je de begeleiding te geven die je nodig hebt. Probeer jezelf zoveel mogelijk te redden en sta op je rechten waar het nodig is.”

“Kijk naar wat je wel kan en niet naar wat je niet kan.”

Schakel begeleiding in/laat je informeren

“Neem contact op met iemand die je kan helpen.”

“Durf om hulp te vragen.”

“Laat je informeren.”

“Praat altijd goed met je stagebegeleider over je ervaringen. Houd ze constant op de hoogte, dan kan er altijd actie ondernomen worden, mocht dat nodig zijn.”

Begin op tijd met het voorbereiden van je stage

“Begin er zo vroeg mogelijk mee en probeer zoveel mogelijk dingen te regelen. Ik moet bijvoorbeeld een stage gaan lopen in mijn derde jaar, ben nu nog eerstejaars en ben er al volop mee bezig.”

“Regel meteen de juiste voorzieningen, ook al weet je niet of je ze nodig hebt of niet. ”

Houd je eigen grenzen goed in de gaten

“Houd vooral rekening met jezelf (en dan zeker met wat je daadwerkelijk kan, en niet zozeer per se willen.”

“Probeer niet meer te doen dan je eigenlijk kunt. Accepteer dat je sommige dingen niet kan doen.”

Zoek een bepaald type stagebedrijf

“Zoek een leerbedrijf van je opleiding, die staan meer open.”

“Wel een bedrijf benaderen waarvan je weet dat je die richting op wilt.”

“Een plek waar het niet om winst draait is meestal een stuk socialer als het gaat om iemand met een handicap.”

... aan stagedocenten en stagecoördinatoren:**Bied begeleiding op maat**

“Geef studenten met een functiebeperking meer aandacht.”

“Begeleid studenten in de mate dat ze het nodig hebben.”

“Iets vaker contact opnemen met de stage-instelling zodat je goed op de hoogte blijft, op die manier kan er snel ingesprongen worden wanneer het mis gaat.”

Begrijp de functiebeperking (door te vragen naar de ervaringen van de student)

“Ken niet alleen wat hun functiebeperking is, maar begrijp het ook. Wat op papier staat over de handicap kan in schril contrast staan met hoe de student ermee omgaat.”

“Let niet op de medische feiten, maar op de ervaringen van de student. Dus niet: met jouw ziekte kun je last hebben van A, B en C, maar vraag aan de student waar hij/zij last van heeft.”

“Als je op de hoogte bent van wat een student heeft en wat hij/zij kan en niet kan, is het ook makkelijker om je in die student te verplaatsen en te helpen met eventuele problemen die hij/zij tegen kan komen.”

“Bagatelliseer handicap niet teveel, maar de obstakels echt serieus nemen.”

Schep voorzieningen/maak uitzonderingen op regels

“Het stagebureau moet zich realiseren dat niet elke student op elke stageplek kan werken. Hier moet naar gevraagd worden: waar is een student toe in staat?”

“Met het stagekeuzeformulier zulke plekken bijzonder benoemen en bij voorkeur studenten met een handicap ervoor indelen.”

“Mogelijkheid om langer over de stage te doen.”

“Vaak worden er programma’s naast de stage gepland, supervisie e.d. Als dit te zwaar is voor de student, werk dan mee aan een creatieve oplossing.”

“Voor mensen met dyslexie sollicitatiebrieven die via school naar de stageplaatsen gaan controleren.”

“Geef voorlichting aan werkgevers over de handicap.”

Wees goed op de hoogte en/of informeer studenten goed over de mogelijkheden

“Zorg dat ze (stagedocenten en stagecoördinatoren) weten wat er qua aanpassingen mogelijk is. Ze hebben nu totaal geen kennis en doen maar wat.”

“Informeer studenten goed over de mogelijkheden die er zijn voor extra hulp en waar ze terecht kunnen met hun problemen/vragen.”

Bied hulp aan, ook ongevraagd

“Veel studenten die het nodig hebben vragen niet om hulp. Bied dus zelf hulp aan.”

“Neem wat meer tijd voor mensen met een handicap, ook al geven ze aan dat ze het niet nodig hebben, vaak is het wel zo.”

Blijf de student stimuleren/motiveren

“Op dagen dat ze even niet de energie hebben en willen opgeven moet je ze motiveren; joh, je bent al zover gekomen.”

Schep duidelijkheid over regels/maak duidelijke afspraken met de student

“Duidelijkheid bieden hoe de stage wordt beoordeeld: rekening houden met de handicap of niet.”

“Met vraagstukken meedenken: mijn stagedocent kon mij nog geen eens antwoord geven op de vraag wat de consequenties zouden zijn als ik de deadline niet haalde van de in te leveren stageproducten.”

Houd studenten een spiegel voor

“Als een student een stageplek kiest waarbij zijn handicap een belemmering kan zijn, maak dit dan bespreekbaar. Geef geen valse hoop, maar blijf de student wel als mens zien en niet als iemand met dyslexie. Iemand zonder rijbewijs kan geen autocoureur worden, maar dat neemt niet weg dat hij prima op een fiets kan rijden.”

“Grijp eerder in, houd leerlingen meer een spiegel voor.”

“Let er op dat de student zichzelf niet over- of onderschat.”

... aan werkgevers**Luister/vraag naar de beperking, informeer u goed**

“Hoe opener een werkgever is over handicaps, hoe eerder je durft te zeggen dat je het hebt.”

“Stagebegeleiders van je stageplek moeten aan jou vragen of je nog handicaps of functiebeperkingen hebt, of je hierover wilt praten en wat je van de stageplek verwacht voor aanpassingen en hulp.”

“Houd rekening met de handicap de gehele periode van de stage en niet alleen in het begin. Dit vooral bij handicaps die men op het eerste gezicht niet ziet.”

“Mensen met een handicap zijn niet eng. Zorg dat je precies weet wat een beperking inhoudt en ga dit niet zelf invullen.”

“Wees niet bang vragen te stellen, interesse is vaak juist fijn. Het is leuk te horen wanneer een werkgever bijvoorbeeld wat heeft opgezocht over je handicap op Google om er wat meer over te willen weten.”

Volg de vorderingen, geef goede begeleiding, wees eerlijk

“Vaker reflectiegesprekken voeren en checken hoe degene in zijn vel zit. Eerlijk zijn tegen de stagiaire, geen zaken laten belopen om vervolgens te melden dat het niet goed gaat maar dat er nu niets meer aan te redden valt.”

“Geef intensievere begeleiding aan stagiaires met een handicap.”

Bied faciliteiten aan/moedig studenten met een handicap aan

“Een functiebeperking is als jongleren met teveel ballen. De student wil het wel graag maar kan niet alles (meteen) doen wat de werkgever hem aanwerpt om te leren. Geef ze de ruimte en tijd, bouw het tempo op in een ander tempo dan bij andere beginnende stagiaires. Laat je verrassen en heb geduld. Bedenk niet alleen wat je als werkgever wilt bereiken, maar ook wat je deze stagiaire wilt meegeven voor een succesvol arbeidsleven. De student kan ondanks of juist door zijn handicap veel betekenen voor het bedrijf.”

“Geduld hebben en ondersteuning geven.”

“Geef de ruimte om te leren en zelf zijn ervaringen op te doen. Uit fouten leer je en je moet zelf zien waar je grenzen zijn.”

“Kijken vanuit wat de student wel kan.”

“Flexibele werktijden, zelf taken inplannen indien mogelijk.”

Maak duidelijke afspraken

“Overleg goed en maak duidelijke afspraken.”

“Redelijk strikt zijn met het opgeven van deadlines.”

“Praat goed over elkaars verwachtingen en kijk of deze overeenkomen.”

Heb oog voor talent van mensen met een handicap

“Al heeft een werknemer een handicap, hij/zij kan de beste zijn in uw hele team. Laat zo iemand niet zomaar uit uw handen glippen.”

“Er moet besef komen bij werkgevers dat mensen met een functiebeperking evenveel capaciteiten hebben als mensen zonder beperking.”

“Niet denken dat een student met een handicap niet kan meedraaien.”

“Studenten met een handicap kunnen meer dan u denkt en zijn erg gemotiveerd.”

Bagatelliseer problemen niet, maar geef tips in de goede richting

“Niet bagatelliseren. Wat je heel veel hoort: ik had daar in het begin ook problemen mee. Heel frustrerend. Soms is het fijn om te horen dat het bij iedereen niet altijd goed gaat/ging maar tips en hulp in de goede richting zouden fijner zijn.”

“Als iets niet lukt voelen mensen met een handicap zich vaak schuldig om naar iemand toe te stappen. Als een stagiair met een handicap naar je toekomt met een probleem moet je ervan uitgaan dat er geen andere mogelijkheden zijn en de student al een drempel heeft moeten passeren om het probleem kenbaar te maken.”

“Neem studenten met een handicap altijd serieus. Vraag niet constant of het wel gaat, maar geef ze de ruimte om dingen aan te geven.”

... aan de overheid**Faciliteer studenten met een handicap meer dan nu gebeurt**

“Meer hulp vanuit de overheid, zodat de student niet afhankelijk is van de school.”

“Snel voorzieningen kunnen regelen zonder een enorm voortraject bij de aanvraag te hoeven doorlopen.”

“Voer meer campagne, veel studenten zijn niet op de hoogte van de mogelijkheden.”

Bedrijven voorlichten/stimuleren

“Zorg dat werkgevers in Nederland meer kennis krijgen over studenten met een functiebeperking, want het onbekende schrikt af.”

“Maak mensen niet blij met een dooie mus. Als je een uur langer over een wiskunde examen mag doen, lijkt dat heel goed. Maar mag je als accountant straks ook een week langer over de begroting doen?”

“De overheid kan een educatieve rol spelen en bedrijven verplichten hier wat mee te doen.”

Voorlichting geven aan universiteiten/hogescholen

“Universiteiten/hogescholen mogen wat bewuster worden over het feit dat mensen met een handicap aanwezig zijn, maar net zo waardevol zijn als mensen zonder handicap.”

“Kijken of de opleidingen wel geschikt zijn en aan te passen zijn aan mensen met een functiebeperking. Wat betreft mijn opleiding gebeurt er weinig en zit het onderwijs zo moeilijk in elkaar dat je weinig kunt aanpassen of een aangepast studieprogramma kunt organiseren.”

Eisen stellen/verplichtingen opleggen aan universiteiten/hogescholen

“Maak het mogelijk dat voor studenten met een handicap, scholen verplicht worden een stageplek te regelen waar de nodige aanpassingen voor die studenten mogelijk zijn.”

“Zorg voor een geldpotje voor belastende leraren, decanen of zet een speciale begeleider op iedere school.”

Aparte regels omtrent studiefinanciering

“Dat als een student moet stoppen omdat de stage niet gehaald wordt, dat dan de prestatiebeurs wordt kwijtgescholden.”

"Ik (en velen met mij) heb er voor gekozen om eerst hbo nominaal te gaan doen en daarna pas een master, omdat de universiteit (RU) veel meer verplichtingen in de Ba had en ik dan tenminste nominaal een studie zou afronden. Ik moet nu alleen wel mijn hele master bij lenen bij de IBG! Terwijl als ik gezond was geweest, ik gewoon was gaan studeren (WO). Bovendien lijkt mij een zo hoog mogelijke opleiding voor de Wajonggroep erg wenselijk. Dus overheid: stimuleren dat studeren (d.m.v. langere studiefinanciering). Daar komt nog bij dat het huidige afstudeerfonds voor dit doeleinde belachelijk is. Smeken bij een universiteit om geld, en de daarbij behorende verplichtingen (zoals je hele studietijd met een decaan praten om het überhaupt te kunnen krijgen), alsof studeren voor 'ons' al niet lastig genoeg is."

6.2 BIJLAGE 2 Vragenlijst studenten met rechte tellingen

Deze enquête is bedoeld voor studenten met een handicap die ervaring hebben (gehad) met het zoeken en/of volgen van een stage. Ook studenten die een vervangende studieverplichting doen/hebben gedaan, behoren tot de doelgroep.

In deze enquête gebruiken we de termen functiebeperking of handicap. Hieronder verstaan we zowel lichamelijke als psychische beperkingen, chronische ziekten en aandoeningen. Ook leer-, ontwikkelings- en gedragsstoornissen, zoals dyslexie en autisme, vallen onder de hier gekozen definitie.

1. Zoek je een stageplek, ga je stage lopen, loop je stage, heb je een stage afgebroken of heb je een stage afgerond? *Meerdere antwoorden mogelijk*

Onder stage verstaan we een periode waarin je – als onderdeel van je opleiding en met begeleiding – een bepaalde opdracht of bepaald werk (kan ook onderzoek zijn) uitvoert in de (bedrijfs)praktijk.

N = 246	N (%)
1. ik zoek een stage	47 (19,1%)
2. ik loop op dit moment stage	70 (28,5%)
3. ik doe/deed een vervangende studieverplichting (bijvoorbeeld een literatuuronderzoek)	0 (0%)
4. ik heb stage gelopen, maar heb deze voortijdig afgebroken	20 (8,1%)
5. ik heb een stage afgerond	67 (27,2%)
6. geen van bovenstaande → dan hoeft je de rest van de vragenlijst niet in te vullen (→ einde: aparte tekst → Helaas val je buiten de doelgroep van dit onderzoek. Hartelijk dank voor je medewerking.)	83 (33,7%)

PERSOONLIJKE GEGEVENS

Voor we ingaan op je stage-ervaringen, eerst enkele vragen over je persoonlijke gegevens.

1. Wat is je geslacht?

N = 163	N (%)
☐ man	34 (21,0%)
☐ vrouw	128 (79,0%)

2. Wat is je geboortjaar?

1	9		
---	---	--	--

(gemiddelde: 1984; standaarddeviatie: 5)

3. Heb je een Wajongstatus?

N = 163	N (%)
☐ ja	30 (18,5%)
☐ nee	132 (81,5%)

4. In welk jaar ben je begonnen met je studie?

--	--	--	--

(gemiddeld: 2004)

5. Aan welk type onderwijsinstelling studeer je?

N = 163	N (%)
☐ universiteit	10 (6,2%)
☐ hogeschool	151 (93,8%)

6. Ben je momenteel bezig met je bachelor of met je master?

Meerdere antwoorden mogelijk

N = 163	N (%)
☐ ja, ik ben bezig met mijn bachelor	143 (87,7%)
☐ ja, ik ben bezig met mijn master	11 (6,7%)
☐ nee, ik heb mijn studie afgerond	6 (3,7%)
☐ nee, ik ben gestopt met mijn studie	5 (3,1%)

[Indien v7 = 3 of 4 vraag 8, 11 en 13 in verleden tijd stellen]

7. Studeer je in voltijd of in deeltijd? [studeerde je in voltijd of in deeltijd?]

N = 163	N (%)
☐ voltijd	148 (90,8%)
☐ deeltijd	15 (9,2%)

[Indien v7 = 1 of 2]

8. In het hoeveelste studiejaar zit je?

N = 152	N (%)
☐ 1 ^e jaar	32 (21,1%)
☐ 2 ^e jaar	36 (23,7%)
☐ 3 ^e jaar	37 (24,3%)
☐ 4 ^e jaar	32 (21,1%)
☐ 5 ^e jaar	9 (5,9%)
☐ 6 ^e jaar	3 (2,0%)
☐ 7 ^e jaar of meer	3 (2,0%)

[Indien v7 = 1 of 2]

9. Hoeveel jaar duurt het (naar verwachting) nog voordat je klaar bent met je studie?

N = 152	N (%)
☐ minder dan 1 jaar	34 (22,4%)
☐ 1 jaar	29 (19,1%)
☐ 2 jaar	43 (28,3%)
☐ 3 jaar	30 (19,7%)
☐ langer dan 3 jaar	16 (10,5%)

10. Heb je vertraging opgelopen in je studie?
[Had je vertraging opgelopen in je studie?]

N = 163	N (%)
☐ nee, ik heb (tot nu toe) geen vertraging opgelopen → v13	88 (54,0%)
☐ ja, ik heb minder dan 3 maanden vertraging → v12	14 (8,6%)
☐ ja, ik heb 3 tot 6 maanden vertraging → v12	19 (11,7%)
☐ ja, ik heb 6 tot 12 maanden vertraging → v12	22 (13,5%)
☐ ja, ik heb meer dan een jaar vertraging → v12	20 (12,3%)

11. Heeft deze vertraging te maken met je functiebeperking?

N = 75	N (%)
☐ ja	64 (85,3%)
☐ nee	11 (14,7%)

12. Welk type opleiding volg je? [Welk type opleiding volgde je?]
Een opleiding op het gebied van:

N = 163	N (%)
☐ recht en bestuur	7 (4,3%)
☐ economie en bedrijf	21 (12,9%)
☐ gedrag en maatschappij	26 (16,0%)
☐ onderwijs en opvoeding	32 (19,6%)
☐ taal en communicatie	4 (2,5%)

N = 163	N (%)
☐ cultuur en kunst	2 (1,2%)
☐ aarde en milieu	3 (1,8%)
☐ gezondheid	36 (22,1%)
☐ techniek	12 (7,4%)
☐ informatica	5 (3,1%)
☐ anders	15 (9,2%)

13. Mijn functiebeperking belemmert mij op het vlak van:
Meerdere antwoorden mogelijk

N = 163	N (%)
☐ (gaan) zitten	8 (4,9%)
☐ (voort) bewegen	34 (20,9%)
☐ de arm/handfunctie	17 (10,4%)
☐ spreken	6 (3,7%)
☐ zien	13 (8,0%)
☐ horen	9 (5,5%)
☐ concentreren (bv. te snel afgeleid)	70 (42,9%)
☐ energie (bv. niet te lang achter elkaar kunnen werken)	70 (42,9%)
☐ verwerken van informatie (bv. dyslexie, dyscalculie)	61 (37,4%)
☐ plannen van activiteiten (bv. moeite met deadlines)	39 (23,9%)
☐ beschikbare tijd om te werken (bv. meer dan regulier verzuim)	43 (26,4%)
☐ sociale vaardigheden	20 (12,3%)

14. Is je handicap zichtbaar voor anderen (bij alledaagse handelingen als (voort) bewegen, communiceren etc.)?

N = 163	N (%)
☐ ja	30 (18,5%)
☐ nee	132 (81,5%)

HET ZOEKEN VAN EEN STAGE

Studenten in het hbo en aan de universiteit moeten – afhankelijk van hun opleiding – op een gegeven moment één of meerdere stage(s) lopen.

[Indien v1 = alleen 3 (en niet v1 = ook 1, 2 of 4)]

15. Je hebt eerder aangegeven dat je een vervangende studieverplichting doet/deed. Heb je daarvoor wel gezocht naar een reguliere stage?

N = 0	N (%)
☐ ja	0
☐ nee	0

[Allen, behalve indien v16 = 2]

16. Moet je in het kader van je opleiding in principe verplicht één of meerdere stages volgen?

N = 163	N (%)
☐ ja, één stage	29 (17,8%)
☐ ja, meerdere stages	129 (79,1%)
☐ nee, dat is (was) niet verplicht	5 (3,1%)

17. Waarom kies/koos je er toch voor om stage te gaan lopen?

Meerdere antwoorden mogelijk

N = 5	N (%)
☐ door een stage krijg ik beter inzicht in wat ik kan en niet kan	0 (0%)
☐ door een stage krijg ik meer inzicht in mijn toekomstige beroep	2 (40%)
☐ ik wil(de) graag praktijkervaring opdoen	4 (80%)
☐ met een stage vergroot ik de kans dat ik na mijn studie een baan vind	0 (0%)
☐ anders, namelijk	3 (60%)

Als je meerdere stagetrajecten hebt doorlopen, beantwoord de volgende vragen dan – tenzij anders staat aangegeven – naar aanleiding van de stage die het langst geduurd heeft. Indien je meerdere even lange stages hebt gelopen, vul dan je antwoorden in op basis van de meest recente stage die je gelopen hebt.

18. In welke mate ervaar/ervoer je belemmeringen in het zoeken van een stage?

Onder het zoeken van een stage verstaan we het verkennen van de mogelijkheden die er zijn om een stage te volgen.

N = 163	N (%)
☐ geheel niet → v22	50 (30,7%)
☐ weinig → v20	50 (30,7%)
☐ niet veel, maar ook niet weinig → v20	38 (23,3%)
☐ veel → v20	16 (9,8%)
☐ heel veel → v20	9 (5,5%)

19. Hebben/hadden deze belemmeringen met je handicap te maken?

N = 113	N (%)
☐ ja → v21	78 (69,0%)
☐ nee → v22	35 (31,0%)

20. Wat in relatie tot je handicap belemmert(de) je in het zoeken van een stage? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 78	N (%)
☐ door mijn handicap kost(te) het mij veel energie om me naast het volgen van vakken ook bezig te houden met het zoeken van een stage	31 (40,3%)
☐ door studievertraging (opgelopen door mijn handicap) heb/had ik te weinig tijd om goed te kunnen zoeken naar een stage	11 (14,3%)
☐ door mijn handicap heb ik begeleiding nodig bij het zoeken, die begeleiding kan/kon ik bij mijn opleiding niet krijgen/vinden	15 (19,5%)
☐ ik weet/wist niet welke werkzaamheden ik met mijn handicap wel/niet kan verrichten	19 (24,7%)

N = 78	N (%)
☐ ik heb/had te weinig informatie: ik weet/wist niet waar te beginnen met zoeken	9 (11,7%)
☐ ik weet/wist niet wat ik nodig heb/had qua materiële en/of immateriële voorzieningen	8 (10,4%)
☐ ik ben/was bang voor onbegrip bij werkgevers	42 (54,5%)
☐ anders, namelijk	29 (37,2%)

21. *Hieronder volgen enkele stellingen. Geef aan in hoeverre je het ermee eens bent.*

N = 163	helemaal oneens	oneens	niet oneens/ niet eens	eens	helemaal eens
A. Ik vind het moeilijk om over mijn handicap te praten.	38 23,5%	48 29,6%	23 14,2%	28 17,3%	25 15,4%
B. Bij het zoeken van een stage ga ik uit van wat ik kan met mijn beperkingen, niet van wat ik wil.	30 18,4%	62 38,0%	29 17,8%	32 19,6%	10 6,1%
C. Ik kan me niet voorstellen dat een bedrijf geïnteresseerd is in iemand met een functiebeperking.	41 25,2%	53 32,5%	37 22,7%	23 14,1%	9 5,5%
D. Bij het nadenken over een stage twijfel(de) ik of ik wel stage zou kunnen lopen met mijn handicap.	38 23,5%	45 27,8%	26 16,0%	38 23,5%	15 9,3%
E. Bij het zoeken naar een stage maak(te) ik me zorgen hoe ik een bedrijf zou moeten vertellen over mijn handicap.	26 16,0%	31 19,0%	19 11,7%	62 38,0%	25 15,3%

22. Met wie heb je contact (gehad) tijdens het zoeken van je stage?

Meerdere antwoorden mogelijk

N = 163	N (%)
☐ met een stagecoördinator → v26	70 (42,9%)
☐ met een studentendecaan → v26	45 (27,6%)
☐ met een (stage)docent (algemeen) → v26	53 (32,5%)
☐ met een (stage)mentor → v26	43 (26,4%)
☐ met een studieadviseur/een loopbaanadviseur → v26	14 (8,6%)
☐ met een studentenpsycholoog → v26	4 (2,5%)
☐ met iemand van een stagebureau → v26	29 (17,8%)
☐ met leden van de examencommissie → v26	11 (6,7%)
☐ met degene die aan mijn universiteit/hogeschool contactpersoon is voor studenten met een handicap → v26	9 (5,5%)
☐ met een arbeidsdeskundige van UWV → v26	4 (2,5%)
☐ met een professionele coach of therapeut (van buiten de opleiding) → v26	15 (9,2%)
☐ met een contactpersoon van handicap + studie → v26	2 (1,2%)
☐ met niemand (buiten familie/vrienden en stageplek zelf) → v25	31 (19,0%)
☐ anders, namelijk ..... → v26	17 (10,4%)

23. Waarom heb je met geen van de in de vorige vraag genoemde personen contact gehad tijdens het zoeken van je stage?

Meerdere antwoorden mogelijk

N = 25	N (%)
☐ ik weet (wist) niet dat die mogelijkheid er is (was)	1 (4,0%)
☐ ik heb daar nooit aan gedacht, maar wist wel dat het kon	1 (4,0%)
☐ ik dacht dat ze mij niet zouden kunnen helpen	2 (8,0%)
☐ ik wild(e) alles zelf doen	5 (20,0%)
☐ ik ben (was) prima in staat zelfstandig te zoeken	17 (68,0%)
☐ ik kon op korte termijn geen afspraak met deze perso(o)n(en) maken	0 (0,0%)
☐ met mijn handicap vind ik toch geen stageplek	0 (0,0%)
☐ anders	5 (20,0%)

24. Wat denk/dacht je – gezien je handicap – extra nodig te hebben bij een stagebedrijf/organisatie om de stage goed te kunnen uitvoeren? *We denken dan aan voorwaarden als werkomstandigheden, begeleiding en tijd.*

N = 163	
☐ de mogelijkheid tot thuiswerken	32 (20,0%)
☐ een aangepaste computer/aangepaste software	11 (6,9%)
☐ een aangepaste stoel of bureau	11 (6,9%)
☐ vervoer naar het bedrijf	8 (5,0%)
☐ een toegankelijk gebouw	7 (4,4%)
☐ een rustruimte	13 (8,1%)
☐ een rustige/prikkelarme werkomgeving	33 (20,6%)
☐ een werkomgeving met de mogelijkheid tot sociale contacten	18 (11,3%)
☐ flexibele werktijden (bv. meer/langere pauzes)	43 (26,9%)
☐ de mogelijkheid de stage parttime te doen	47 (29,4%)
☐ de mogelijkheid om taken anders uit te voeren	25 (15,6%)
☐ de mogelijkheid om taken af te wisselen	28 (17,5%)
☐ aanpassing van het functieprofiel aan de handicap	14 (8,8%)
☐ niet te hoge werkdruk (bv. acceptatie lager werktempo)	44 (27,5%)
☐ activiteiten die zo min mogelijk stress geven	19 (11,9%)
☐ structuur	44 (27,5%)
☐ iemand die instructies geeft of helpt bij het uitvoeren van de opdrachten	27 (16,9%)
☐ iemand die helpt bij praktische zaken (zoals je verplaatsen in het gebouw, werk klaar leggen)	7 (4,4%)
☐ geen bijzondere omstandigheden of voorwaarden	35 (21,9%)
☐ anders, namelijk	18 (11,3%)

25. Wist je dat je op basis van de Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte recht hebt op doeltreffende (werkplek) aanpassingen, mits deze voor de werkgever geen onevenredige belasting vormen?

N = 163	N (%)
☐ ja → v27	59 (36,2%)
☐ nee → v28	104 (63,8%)

26. Heb je je in het kader van een stage al eens beroepen op dit recht?

N = 59	N (%)
☐ ja, met als resultaat	4 (6,8%)
☐ nee	35 (59,3%)
☐ (nog) niet van toepassing	20 (33,9%)

HET VINDEN VAN EEN STAGE

[Indien v1 = 2, v1 = 3, v1 = 4 of v1 = 5 anders door naar v71]

Onderstaande vragen gaan over het proces van het solliciteren en het aangenomen worden voor een stage.

27. Wat was de (voorgeschreven) duur van je (langstdurende) stage (of vervangende studieverplichting)?

N = 134	N (%)
☐ minder dan 1 maand	5 (3,7%)
☐ 1-3 maanden	22 (16,4%)
☐ 4-6 maanden	57 (42,5%)
☐ 6-12 maanden	43 (32,1%)
☐ meer dan 12 maanden	7 (5,2%)

[Indien v1 = 2, 4 of 5]

28. Welke type stage(s) loop je en/of heb je gelopen?

Meerdere antwoorden mogelijk

N = 134	N (%)
☐ een snuffelstage bij een bedrijf/organisatie → v31	60 (44,8%)
☐ een afstudeerstage bij een bedrijf/organisatie → v31	36 (26,9%)
☐ een leer/werkstage bij een bedrijf/organisatie → v31	54 (40,3%)
☐ een stage bij een bedrijf/organisatie → v31	70 (52,2%)

[Indien v1 = 3]

29. Waarom heb je gekozen voor een vervangende studieverplichting?

Meerdere antwoorden mogelijk

N = 0	N (%)
☐ het lukte me niet om een stage te vinden waarop ik kon solliciteren	
☐ het lukte me niet om aangenomen te worden voor een reguliere stage	
☐ de begeleiding/bemiddeling van de hogeschool/universiteit was onvoldoende om een reguliere stageplaats te vinden	
☐ de examencommissie van mijn opleiding wilde niet meewerken aan een aangepaste stage	
☐ mijn hogeschool/universiteit heeft mij afgeraden een reguliere stage te gaan lopen	
☐ een reguliere stage zou voor mij (weer) meer studievertraging betekenen	
☐ het leek me makkelijker om een vervangende opdracht te doen	
☐ een vervangende opdracht geeft mij evenveel voldoening als een reguliere stage	
☐ anders, namelijk	

[Indien v1 = alleen 3 én v16 = 1 → door naar v71]

[Indien v1 = alleen 3 én v16 = 2 → door naar v73]

Als je meerdere stagetrajecten hebt doorlopen, beantwoord de volgende vragen dan – tenzij anders staat aangegeven – voor de stage die het langst geduurd

heeft. Indien je meerdere even lange stages hebt gelopen, vul dan je antwoorden in op basis van de meest recente stage die je gelopen hebt.

30. Heb je bemiddeling/begeleiding (gehad) bij het vinden van een stage?

N = 134	N (%)
☐ ja → v32	43 (32,1%)
☐ nee, dat was niet mogelijk → v36	12 (9,0%)
☐ nee, ik wist niet dat dat mogelijk was → v36	11 (8,2%)
☐ nee, dat was niet nodig → v37	68 (50,7%)

31. Heb je lang moeten wachten voordat je deze bemiddeling/begeleiding daadwerkelijk kreeg?

N = 43	N (%)
☐ ja	6 (14,0%)
☐ nee	37 (86,0%)

32. Was deze begeleiding/bemiddeling noodzakelijk om een stageplek te vinden?

N = 43	N (%)
☐ ja	16 (37,2%)
☐ nee	18 (41,9%)
☐ weet niet	9 (20,9%)

33. Van wie heb je bemiddeling/begeleiding gehad bij het vinden van een stage?

N = 43	N (%)
☐ van een stagecoördinator	13 (30,2%)
☐ van een studentendecaan	3 (7,0%)
☐ van een (stage)docent	11 (25,6%)
☐ van een (stage)mentor	4 (9,3%)
☐ van een studieadviseur/een loopbaanadviseur	2 (4,7%)
☐ van een studentenpsycholoog	0 (0,0%)

N = 43	N (%)
☐ van iemand van een stagebureau	6 (14,0%)
☐ van leden van de examencommissie	1 (2,3%)
☐ van degene die aan mijn universiteit/hogeschool contactpersoon is voor studenten met een handicap	0 (0,0%)
☐ met een arbeidsdeskundige van UWV	1 (2,3%)
☐ met een professionele coach of therapeut (van buiten de opleiding)	0 (0,0%)
☐ met een contactpersoon van handicap + studie	0 (0,0%)
☐ met niemand (buiten familie, vrienden en stageplek zelf)	0 (0,0%)
☐ anders, namelijk	2 (4,7%)

34. Is/was deze bemiddeling/begeleiding voldoende?

N = 43	N (%)
☐ ja, het was precies wat ik nodig had → v37	29 (67,4%)
☐ nee, ik had (soms) behoefte aan meer/andere begeleiding	12 (27,9%)
☐ weet (nog) niet → v37	2 (4,7%)

35. Aan welke bemiddeling/begeleiding heb je behoefte (gehad) bij het vinden van een stage? .....

36. In welke mate ervoer je belemmeringen om aangenomen te worden voor je stage?

N = 134	N (%)
☐ geheel niet → v43	79 (59,0%)
☐ een beetje → v38	28 (20,9%)
☐ niet veel, maar ook niet weinig → v38	14 (10,4%)
☐ veel → v38	9 (6,7%)
☐ heel veel → v38	4 (3,0%)

37. Hadden deze belemmeringen met je handicap te maken

N = 55	N (%)
☐ ja → v39	41 (74,5%)
☐ nee → v43	14 (25,5%)

38. Wat in relatie tot je handicap belemmerde je om aangenomen te worden voor een stage? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 41	N (%)
☐ 1. vooroordelen van werkgevers ten opzichte van mijn handicap	22 (53,7%)
☐ 2. de werkplek kon niet worden aangepast, terwijl dat wel nodig was	2 (4,9%)
☐ 3. bedrijven waren niet rolstoeltoegankelijk	3 (7,3%)
☐ 4. bedrijven waren niet bereikbaar/te ver weg voor mij	2 (4,9%)
☐ 5. de werktijd kon niet worden aangepast	11 (26,8%)
☐ 6. er kon geen/onvoldoende begeleiding worden geboden door de werkgever.	9 (22,0%)
☐ 7. ik durfde/wilde niet te vertellen over mijn handicap, terwijl dat wel nodig was	13 (31,7%)
☐ 8. anders, namelijk	10 (24,4%)

[Indien v39 = 2]

39. Waarom kon de werkplek niet worden aangepast?
Meerdere antwoorden mogelijk

N = 2	N (%)
☐ ik wist niet welke werkplekaanpassingen ik wel/niet kon vragen	1 (50,0%)
☐ ik wist niet wat ik precies nodig zou hebben	1 (50,0%)
☐ de werkgever wilde geen werkplekaanpassingen regelen	1 (50,0%)
☐ het zou te lang duren voordat werkplekaanpassingen geregeld konden worden	2 (100%)
☐ anders, namelijk	1 (50,0%)

[Indien v39 = 5]

40. Waarom konden de werktijd niet worden aangepast?

Meerdere antwoorden mogelijk

N = 11	N (%)
☐ ik wist niet welke werktijdaanpassing ik wel/niet kon vragen	2 (18,2%)
☐ ik wist niet wat ik precies nodig zou hebben	2 (18,2%)
☐ het type werkzaamheden stond werktijdaanpassing niet toe	5 (45,5%)
☐ de werkgever wilde niet akkoord gaan met aanpassing van werktijd	5 (45,5%)
☐ anders, namelijk	0 (0,0%)

[Indien v39 = 6]

41. Waarom kon er geen of onvoldoende begeleiding worden geboden door de

werkgever? Meerdere antwoorden mogelijk

N = 9 (missing:3)	N (%)
☐ ik wist niet om welke begeleiding ik wel/niet kon vragen	2 (33,3%)
☐ ik wist niet welke begeleiding ik precies nodig zou hebben	0 (0,0%)
☐ de werkgever vond het te moeilijk om mij te begeleiden	3 (50,0%)
☐ de werkgever had geen tijd om mij te begeleiden	5 (83,3%)
☐ de werkgever had geen mensen beschikbaar om mij te begeleiden	3 (50,0%)
☐ anders, namelijk	1 (16,7%)

42. Ben je wel eens afgewezen voor een stageplek?

N = 134	N (%)
☐ ja	50 (37,3%)
☐ nee → v45	84 (62,7%)

43. Wat was de reden dat je werd afgewezen voor een stageplek?

Meerdere antwoorden mogelijk

N = 50	N (%)
☐ ik denk dat mijn handicap de reden was	14 (28%)
☐ ik straalde te weinig enthousiasme/motivatie uit	3 (6%)
☐ de werkgever dacht dat ik het werk niet aan zou kunnen	13 (26%)
☐ de werkgever had al een andere/betere kandidaat	19 (38%)
☐ de werkgever wilde/kon geen werkplekaanpassingen regelen	1 (2%)
☐ de werkgever wilde/kon de werktijd niet aanpassen	5 (10%)
☐ de werkgever vond het moeilijk om mij te begeleiden	3 (6%)
☐ de werkgever wilde/kon onvoldoende begeleiding bieden	4 (8%)
☐ ik kreeg onvoldoende begeleiding van mijn onderwijsinstelling	6 (12%)
☐ anders, namelijk	3 (6%)
☐ ik weet het niet	4 (8%)
☐ geen plaats/gewoon een reguliere afwijzing	8 (16%)

Hieronder volgen enkele stellingen over het vinden van een stage bij een bedrijf/organisatie. Geef aan in hoeverre je het ermee eens bent.

N = 134	helemaal oneens	oneens	niet oneens/ niet eens	eens	helemaal eens
44. Het vinden van een stage kostte mij meer tijd dan een reguliere student	36 26,9%	42 31,3%	26 19,4%	16 11,9%	14 10,4%
45. Zonder mijn handicap was het vinden van een stage makkelijker gegaan	31 23,1%	9 29,1%	24 17,9%	25 18,7%	15 11,2%
46. Ik ging/ga niet zomaar akkoord met elke stage die mij geboden werd/wordt	15 11,2%	17 12,7%	31 23,1%	55 41,0%	16 11,9%

N = 134	helemaal oneens	oneens	niet oneens/ niet eens	eens	helemaal eens
47. Ik weet/wist welke stages voor mij geschikt waren	13 9,7%	20 14,9%	32 23,9%	54 40,3%	15 11,2%
48. Door mijn handicap kostte het mij moeite om te 'solliciteren' voor een stageplek	39 29,1%	40 29,9%	35 26,1%	13 9,7%	7 5,2%

49. (Wanneer) heb je tijdens het proces van solliciteren of het uitvoeren van de stage (voor het eerst) iets verteld over je handicap?

N = 134	N (%)
☐ in mijn sollicitatiebrief	8 (6,0%)
☐ tijdens het eerste gesprek	40 (29,9%)
☐ tijdens een tweede gesprek	6 (4,5%)
☐ iemand van mijn onderwijsinstelling heeft dit aan de werkgever verteld tijdens de bemiddeling voor de stageplek	5 (3,7%)
☐ toen ik wist dat ik aangenomen was voor de stage	4 (3,0%)
☐ tijdens de uitvoering van de stage	40 (29,9%)
☐ ik heb niets (laten) vertel(d)(en) over mijn handicap.	31 (23,1%)

50. Indien ja, waarom heb je het toen verteld?
Indien nee, waarom heb je het niet verteld?

.....
.....

51. Geef van de volgende omschrijvingen aan of deze wel of niet van toepassing zijn op de stage die je loopt/gelopen hebt.

N = 134	ja	nee
mijn taakomschrijving is (was) duidelijk	103 76,9%	31 23,1%
mijn werkzaamheden zijn (waren) complex	70 52,2%	64 47,8%
mijn werkzaamheden voer(de) ik uit in teamverband	83 61,9%	51 38,1%
voor mijn werkzaamheden gelden (golden) deadlines	95 70,9%	39 29,1%
in mijn werkzaamheden krijg (kreeg) ik te maken met veel sociale contact met klanten	94 70,1%	40 29,9%
tijdens mijn werkzaamheden moe(s)t ik veel lopen/bewegen	79 59,0%	55 41,0%
tijdens mijn werkzaamheden moe(s)t ik veel beeldschermwerk doen	70 52,2%	64 47,8%
ik kon aanspraak maken op flexibele werktijden/uren	67 50,0%	67 50,0%
ik kreeg de gelegenheid om vrij zelfstandig te werken	115 85,8%	19 14,2%

[Indien v1 = 4, anders door naar blok 5]

Je hebt aangegeven dat je (een van je) stage(s) voortijdig hebt afgebroken.

52. Wat maakte dat een succesvolle afronding van je stage niet mogelijk was?
Meerdere antwoorden mogelijk

N = 20	N (%)
☐ de taken die ik moest uitvoeren waren moeilijker dan gedacht	5 (25,0%)
☐ ik kon mijn stage niet binnen de gestelde tijd afronden	4 (20,0%)
☐ mijn handicap maakte afronden van de stage niet mogelijk	8 (40,0%)
☐ mijn handicap verergerde	10 (50,0%)
☐ mensen op mijn stageplek konden niet omgaan met mijn handicap	5 (25,0%)
☐ de voor mij noodzakelijke voorzieningen ontbraken	3 (15,0%)
☐ de voor mij noodzakelijke begeleiding ontbrak	12 (60,0%)
☐ ik vond de stage niet interessant/had er niets aan	1 (5,0%)
☐ het klikte niet met het bedrijf/de collega's/de begeleider van het bedrijf/organisatie	8 (40,0%)
☐ takenpakket/opdracht was onduidelijk	3 (15,0%)
☐ anders, namelijk	5 (25,0%)

53. Had je zonder je handicap je stage wel succesvol kunnen afronden?

N = 20	N (%)
☐ ja → v55	11 (55,0%)
☐ nee → v56	3 (15,0%)
☐ geen idee → v56	6 (30,0%)

54. Wat had er (verder) moeten gebeuren zodat je je stage wel succesvol had kunnen afronden? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 11 (missing: 1)	N (%)
☐ ik had een betere inschatting moeten maken van mijn belastbaarheid	6 (60,0%)
☐ ik had mij beter moeten informeren over het type werk/type bedrijf	1 (10,0%)
☐ ik had duidelijker aan mijn mentor en/of decaan en/of stagecoördinator moeten laten weten wat ik voor mijn stage nodig had	2 (20,0%)

N = 11 (missing: 1)	N (%)
☐ mijn collega's hadden beter geïnformeerd moeten worden over mijn handicap	1 (10,0%)
☐ ik had meer tijd moeten krijgen	4 (40,0%)
☐ ik had (tijdige) werkplekaanpassingen moeten krijgen	1 (10,0%)
☐ ik had meer/betere begeleiding moeten krijgen van mijn stagebedrijf	5 (50,0%)
☐ de werkgever had voor mij een rustige werkomgeving moeten creëren	1 (10,0%)
☐ ik had moeten kunnen werken met flexibele werktijden	4 (40,0%)
☐ duidelijke taakomschrijving	2 (20,0%)
☐ anders, namelijk	1 (10,0%)

HET LOPEN, BEHOUDEN EN VOLBRENGEN VAN EEN STAGE

[Indien v1 = 2 of v1 = 4, of v1 = 5 anders door naar v71]

55. Met wie heb je contact gehad tijdens het lopen van je stage?

Meerdere antwoorden mogelijk

N = 134	N (%)
☐ met een stagecoördinator	50 (37,3%)
☐ met een studentendecaan	26 (19,4%)
☐ met een (stage)docent	81 (60,4%)
☐ met een (stage)mentor/studieloopbaan begeleider	66 (49,3%)
☐ met een studieadviseur/een loopbaanadviseur	5 (3,7%)
☐ met een studentenpsycholoog	2 (1,5%)
☐ met iemand van een stagebureau	11 (8,2%)
☐ met leden van de examencommissie	5 (3,7%)
☐ met degene die aan mijn universiteit/hogeschool contactpersoon is voor studenten met een handicap	2 (1,5%)
☐ met een arbeidsdeskundige van UWV	2 (1,5%)

N = 134	N (%)
☐ met een professionele coach of therapeut (van buiten de opleiding)	7 (5,2%)
☐ met een contactpersoon van handicap + studie	4 (3,0%)
☐ met niemand (buiten familie, vrienden en stageplek zelf)	7 (5,2%)
☐ anders, namelijk	12 (9,0%)

56. Waarom heb je met geen van de in de vorige vraag genoemde personen contact gehad tijdens het lopen van je stage?

N = 7 (missing: 2)	N (%)
☐ ik wist niet dat die mogelijkheid er was	0 (0,0%)
☐ ik heb daar nooit aan gedacht, maar wist wel dat het kon	0 (0,0%)
☐ ik dacht dat ze mij niet zouden kunnen helpen	0 (0,0%)
☐ ik wilde alles zelf doen	0 (0,0%)
☐ ik was prima in staat zelfstandig stage te lopen	5 (100%)
☐ anders	0 (0,0%)

57. Heb je tijdens je stage extra begeleiding gehad van je onderwijsinstelling?
Met 'extra' bedoelen we meer begeleiding dan studenten zonder handicap kregen

N = 134	N (%)
☐ ja → v59	11 (8,2%)
☐ nee, dat was niet mogelijk → v61	29 (21,6%)
☐ nee, dat was niet nodig → v62	94 (70,1%)

58. Vind je dat je lang hebt moeten wachten voordat je deze bemiddeling/begeleiding daadwerkelijk kreeg?

N = 11	N (%)
☐ ja	0 (0%)
☐ nee	11 (100%)

59. Was deze begeleiding voldoende?

N = 11	N (%)
☐ ja, het was precies wat ik nodig had	8 (72,7%)
☐ nee, ik had eigenlijk behoefte aan meer of andere begeleiding	3 (27,3%)

60. Aan welke begeleiding van je onderwijsinstelling had je tijdens je stage behoefte gehad? .....

De volgende vragen gaan over het verloop van de stage van start tot afronding. Wat ging goed, wat ging minder goed?

61. Heb je je oorspronkelijke leerdoelen van de stage bereikt?

N = 134	N (%)
☐ ja	72 (55,4%)
☐ nee, deze bleken te hoog gegrepen	14 (10,8%)
☐ weet ik nog niet	44 (33,8%)

62. In welke mate ervoer je belemmeringen om je stage naar behoren af te ronden?

N = 134	N (%)
☐ geheel niet → v67	26 (20,0%)
☐ weinig → v64	37 (28,5%)
☐ niet veel, maar ook niet weinig → v64	34 (26,2%)
☐ veel → v64	24 (18,5%)
☐ heel veel → v64	9 (6,9%)

63. Hadden deze belemmeringen met je handicap te maken?

N = 104	N (%)
☐ ja → v65	76 (73,1%)
☐ nee → v67	28 (26,9%)

64. Wat in relatie tot je handicap belemmerde je om de stage naar behoren af te ronden? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 76	N (%)
☐ de oorspronkelijke leerdoelen waren te hoog gegrepen	10 (13,5%)
☐ de taken die ik moest uitvoeren waren moeilijker dan gedacht	9 (12,2%)
☐ mensen op mijn werkplek konden niet omgaan met mijn handicap	9 (12,2%)
☐ ik had het helemaal niet naar mijn zin en functioneerde daarom niet goed	14 (18,9%)
☐ voor mij noodzakelijke voorzieningen waren niet (direct) aanwezig	11 (14,9%)
☐ de voor mij noodzakelijke begeleiding was niet/onvoldoende aanwezig	19 (25,7%)
☐ mijn handicap verergerde	25 (33,8%)
☐ tijdsdruk/werkdruk was te hoog	16 (21,6%)
☐ anders, namelijk	24 (32,4%)

65. Waardoor heb je je stage toch kunnen afronden?
Meerdere antwoorden mogelijk

N = 35	N (%)
☐ mijn stagedoelen werden bijgesteld	5 (14,3%)
☐ omdat voor mij andere/minder zware doelen gelden als voor reguliere studenten	0 (0,0%)
☐ door mijn wilskracht/motivatie	25 (71,4%)
☐ door de extra tijd die mij werd gegeven	9 (25,7%)
☐ door de flexibele werktijden die mij werden geboden	7 (20,0%)
☐ omdat ik ook thuis aan mijn stage mocht werken/heb gewerkt	8 (22,9%)
☐ door de werkplekaanpassingen die gerealiseerd werden	1 (2,9%)
☐ door de begeleiding van mijn (stage)docent van de universiteit/hogeschool	4 (11,4%)
☐ door de begeleiding van mijn coördinator/decaan van de universiteit/hogeschool	2 (5,7%)

N = 35	N (%)
☐ dankzij de stagebegeleider bij/de begeleiding van de werkgever	7 (20,0%)
☐ door goede afstemming tussen mij, universiteit/hogeschool én werkgever	2 (5,7%)
☐ omdat ik het gewoon kan	10 (28,6%)
☐ anders, namelijk	7 (20,0%)

Hieronder volgen enkele stellingen. Je kunt antwoorden met helemaal oneens, oneens, niet oneens/niet eens, eens, helemaal eens.

N = 134	helemaal oneens	oneens	niet oneens/niet eens	eens	helemaal eens
66. Mijn collega's vonden mijn handicap maar lastig	43 33,1%	37 28,5%	34 26,2%	7 5,4%	9 6,9%
67. Mijn werkgever vond het lastig om iemand met een handicap als stagiaire te hebben.	39 30,0%	46 35,4%	32 24,6%	6 4,6%	7 5,4%
68. Ik heb vanaf het begin duidelijk laten blijken wat ik wel en niet kan met mijn handicap	19 14,6%	31 23,8%	24 18,5%	42 32,3%	14 10,8%
69. Ik mocht tijdens mijn stage de taken doen die mij beloofd waren	6 4,6%	6 4,6%	26 20,0%	64 49,2%	28 21,5%

70. Welke suggesties voor verbetering heb je, als je terug kijkt op je ervaringen al student met een handicap, met het zoeken naar en/of lopen van een stage?

- tips voor studenten met een handicap
.....
.....
- suggesties voor (stagedocenten en coördinatoren van) de universiteit/
hogeschool
.....
.....
- suggesties voor (stagebegeleiders bij) werkgevers
.....
.....
- suggesties voor de overheid
.....
.....

Deze enquête is een onderdeel van een groter onderzoek waarmee we inzicht willen krijgen in stageproblemen en mogelijke oplossingen daarbij. We komen daarom graag in contact met werkgevers waar studenten met een handicap stage hebben gelopen. Deze gegevens kun je in onderstaande ruimte invullen. Let wel: jouw gegevens en antwoorden (en die van bedrijven) worden vertrouwelijk behandeld. We zullen werkgevers dan ook geen informatie geven over jou. Er wordt niet op persoonsniveau gerapporteerd en deelnemers aan het onderzoek blijven anoniem.

71. Gegevens van bedrijf

Bedrijf: _____
Contactpersoon: _____
Adres: _____
Postcode en plaats: _____
Telefoonnummer: _____
E-mail: _____@_____

[Vraag 73 alleen stellen aan de mensen van het bestand 'panelleden']

72. In de toekomst wil handicap + studie onderzoeken over en ervaringen met studeren met een functiebeperking via een eigen panel, het zogenaamde studentenpanel laten verlopen. Met jouw (anonieme) antwoorden kan handicap + studie een nog betere gesprekspartner zijn voor de onderwijsinstellingen, ministerie OCW, politiek en alles en iedereen waarmee handicap + studie werkt om het mogelijk te maken dat jij kunt studeren zonder tijdverlies. Wil je hier aan deelnemen?

N = 129	N (%)
☐ ja	98 (76,0%)
☐ nee	31 (24,0%)

Hiermee zijn we aan het einde gekomen van de vragenlijst.
Hartelijk bedankt voor je medewerking aan deze enquête!

Na de zomervakantie van 2008 is op de website www.onderwijsenhandicap.nl te lezen wat er met de resultaten van het onderzoek is gedaan.

6.3 BIJLAGE 3 Vragenlijst stagecoördinatoren met rechte tellingen

A SELECTIEVRAAG

1. Komt u in uw werk wel eens in aanraking met studenten met een handicap die stage (willen) lopen?

N = 114	N (%)
a. ja	80 (70%)
b. nee → dan hoeft u deze vragenlijst niet in te vullen (→ einde: aparte tekst → Helaas valt u buiten de doelgroep van dit onderzoek. Hartelijk dank voor uw medewerking.)	34 (30%)

B ALGEMENE VRAGEN

In dit blok volgen enkele vragen over de hogeschool/universiteit, uw functie en de mensen die zich binnen uw opleiding/faculteit bezighouden met de begeleiding van studenten met een handicap.

2. Werkt u bij een hogeschool of een universiteit?

N = 80	N (%)
a. hogeschool	68 (85%)
b. universiteit	12 (15%)

3. Bent u verbonden aan een opleiding of faculteit?

N = 80	N (%)
a. ik ben verbonden aan een opleiding	63 (78,8%)
b. ik ben verbonden aan een faculteit/(academie)	15 (18,8%)
c. geen van beide	

(indien v3 = a)

4. Zijn stages een verplicht onderdeel van het curriculum van de opleiding?

N = 63	N (%)
a. ja	61 (96,8%)
b. nee	2 (3,2%)

(indien v3 = a)

5. Hoeveel studenten studeren er aan uw opleiding

N = 63	N (%)
a. minder dan 50	0 (0%)
b. 50 tot 199	7 (11,1%)
c. 200 tot 499	20 (31,8%)
d. 500 tot 999	17 (27,0%)
e. 1000 of meer	19 (30,2%)

(indien v3 = b)

6. Hoeveel studenten studeren er aan uw faculteit?

N = 15	N (%)
a. minder dan 500	3 (20%)
b. 500 tot 999	7 (46,7%)
c. 1000 tot 1999	3 (20%)
d. 2000 tot 2999	2 (13,3%)
e. meer dan 3000	0 (0%)

7. Wat is uw functie? (Meerdere antwoorden mogelijk)

N = 80	N (%)
a. (stage)docent of mentor	38 (47,5%)
b. stagecoördinator van opleiding	40 (50%)
c. stagecoördinator van faculteit	4 (5%)
d. coördinator van een studiejaar	9 (11,3%)
e. coördinator van een bachelor	4 (5%)
f. coördinator van een master	2 (2,5%)
g. studieadviseur/loopbaanadviseur	13 (16,3%)
h. studentendecaan	3 (3,6%)
i. studentenpsycholoog	0 (0%)
j. personeelslid van een stagebureau	3 (3,7%)
k. lid van de examencommissie	10 (12,5%)
l. anders, namelijk	14 (17,5%)

8. Met hoeveel studenten met een handicap heeft u het afgelopen jaar te maken gehad?

N = 80	N (%)
a. minder dan 5	56 (70%)
b. 5 tot 10	17 (21,3%)
c. 11 tot 20	3 (3,8%)
d. 21 tot 30	0 (0%)
e. meer dan 30	4 (5%)

9. Wie houden zich binnen de opleiding/faculteit bezig met de begeleiding van studenten **met een handicap** in het algemeen en bij het stagelopen in het bijzonder? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)	N (%)
Wie	Studie	Stage
	In het algemeen voor studiegerelateerde zaken	Specifiek voor (alles) wat te maken heeft met stagelopen
(stage)docent of mentor	56 (70%)	62 (77,5%)
stagecoördinator (van opleiding)	25 (31,3%)	52 (65%)
stagecoördinator (van faculteit)	1 (1,3%)	5 (6,3%)
coördinator van het studiejaar	19 (23,8%)	8 (10%)
coördinator van een bachelor	9 (11,25%)	4 (5%)
coördinator van een master	2 (2,5%)	3 (3,8%)
studieadviseur/loopbaanadviseur	34 (42,5%)	26 (32,5%)
studentendecaan	48 (60%)	23 (28,8%)
studentenpsycholoog	13 (16,3%)	3 (3,8%)
personeelslid van een stagebureau	2 (2,5%)	7 (8,8%)
lid van de examencommissie	12 (15%)	3 (3,8%)
anders, namelijk	12 (15%)	7 (8,8%)

C DE BEGELEIDING BIJ HET ZOEKEN VAN DE STAGE

Om stage te kunnen lopen moeten studenten met een handicap eerst een stageplek zien te vinden. In dit blok worden vragen gesteld over uw rol in dit zoekproces, problemen waar u en uw studenten tegenaan lopen, succesfactoren en de tijd die dit alles in beslag neemt voor een student met een handicap.

10. Wat is **uw rol** in het contact met studenten met een handicap die stage (willen) gaan lopen? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. bij mij kunnen studenten informatie krijgen over stageplaatsen	51 (63,8%)
b. ik organiseer trainingen/leid stagevoorbereidingsbijeenkomsten	28 (35%)
c. ik zoek stageplekken voor studenten met een handicap	21 (26,3%)
d. ik begeleid studenten die op zoek zijn naar een stage	52 (65%)
e. ik begeleid studenten tijdens hun stage	39 (48,8%)
f. anders, namelijk	10 (12,5%)

11. Waaruit bestaat de begeleiding van studenten met een handicap die **stage willen/moeten lopen**? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. ik beantwoordt allerlei stagegerelateerde vragen van studenten	67 (83,8%)
b. ik zorg ervoor dat studenten zicht krijgen op hun wensen en mogelijkheden (bv. door te vragen naar de motivatie en de vaardigheden van de student)	55 (68%)
c. ik moedig studenten aan zodat zij op zoek durven te gaan naar een stage	48 (60%)
d. ik adviseer studenten hoe zij zich kunnen profileren richting stagebedrijven	47 (58,8%)
e. ik geef studenten adressen van potentiële stagebedrijven	46 (57,5%)
f. ik help studenten bij het schrijven van een sollicitatiebrief voor een stage	21 (26,3%)
g. ik geef studenten tips hoe zij onbegrip bij potentiële werkgevers (t.a.v. de handicap) kun wegnemen	28 (35%)
h. ik wijs studenten op de rechten die zij hebben	17 (21,3%)
i. ik neem contact op met bedrijven zodat studenten daar uitgenodigd worden voor een gesprek	25 (31,3%)

N = 80	N (%)
j. anders, namelijk	10 (12,5%)
k. niet van toepassing: ik heb geen ervaring met het begeleiden van deze studenten	2 (3,8%)

12. Waar loopt u tegen aan bij het **zoeken van stageplekken** voor studenten met een handicap? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. ik heb te weinig kennis van (sommige) handicaps	16 (20%)
b. ik heb te weinig middelen/mogelijkheden om stageplekken te inventariseren	14 (17,5%)
c. stagebedrijven zijn onwillig	10 (12,5%)
d. ik heb moeite om onbegrip bij potentiële werkgevers weg te nemen	4 (5%)
e. ik heb gebrek aan tijd om voldoende plaatsen te kunnen zoeken	9 (11,3%)
f. anders, namelijk.....	37 (46,3%)*
g. niet van toepassing: ik heb geen ervaring met het zoeken van stageplekken voor studenten met een handicap	14 (17,5%)

*21 (26%) van de stagecoördinatoren geeft aan geen problemen te ervaren.

13. Heeft u wel eens te maken (gehad) met bedrijven die liever géén studenten met een handicap als stagiaire willen/wilden hebben?

N = 80	N (%)
a. ja	25 (31,3%)
b. nee (<i>ga door naar vraag 15</i>)	55 (68,8%)

(indien v13 = a)

14. Wat was/waren de belangrijkste reden (en) voor dat bedrijf/die bedrijven om geen studenten met een handicap aan te nemen als stagiaire?

.....
 .....

15. Waar lopen studenten met een handicap volgens u tegenaan als ze **stage willen/moeten lopen**? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. ze hebben angst dat mensen van stagebedrijven hen niet zullen accepteren	27 (33,8%)
b. ze vinden het lastig om contact op te nemen met potentiële stagebedrijven	21 (26,3%)
c. vooroordelen van stagebedrijven ten opzichte van de handicap	20 (25%)
d. ze durven niet over hun handicap te vertellen	19 (23,8%)*
e. ze kunnen niet goed over hun handicap praten	16 (20%)*
f. ze weten niet welke rechten ze hebben (mogelijke voorzieningen etc.)	16 (20%)
g. ze kunnen moeilijk inschatten in hoeverre de handicap de stage belemmert	39 (48,8%)
h. ze hebben geen realistisch beeld over wat ze kunnen/willen	21 (26,3%)
i. ze hebben moeite om geschikte stageplaatsen vinden/aangenomen te worden	21 (26,3%)
j. er zijn geen geschikte werkplekaanpassingen mogelijk voor het uitvoeren van een stage	10 (12,5%)
k. het kost hen teveel energie om naast het volgen van vakken ook nog bezig te zijn met het zoeken van een stage	9 (11,25%)
l. tegen dezelfde problemen als studenten zonder handicap	40 (50%)
m. anders, namelijk	6 (7,5%)
n. weet ik niet, daar heb ik geen zicht op	14 (17,5%)

* wanneer deze categorieën samen worden genomen geldt: n = 27 (31%).

[antwoorden die zijn aangevinkt bij vraag 15 laten terugkomen bij vraag 16. Indien bij vraag 15 één antwoord aangevinkt wordt, dit antwoord automatisch opnemen als antwoord op vraag 16. Deze mensen kunnen dan meteen door naar vraag 17]

16. Wat is voor studenten met een handicap de **belangrijkste faalfactor** voor het vinden van een stage?

N = 80	N (%)
a. ze hebben angst dat mensen van stagebedrijven hen niet zullen accepteren	7 (8,8%)
b. ze vinden het lastig om contact op te nemen met potentiële stagebedrijven	1 (1,3%)
c. vooroordelen van stagebedrijven ten opzichte van de handicap	3 (3,8%)
d. ze durven niet over hun handicap te vertellen	3 (3,8%)
e. ze kunnen niet goed over hun handicap praten	0 (0%)
f. ze weten niet welke rechten ze hebben (mogelijke voorzieningen etc.)	1 (1,3%)
g. ze kunnen moeilijk inschatten in hoeverre de handicap de stage belemmert	11 (13,8%)
h. ze hebben geen realistisch beeld over wat ze kunnen/willen	1 (1,3%)
i. ze hebben moeite om geschikte stageplaatsen vinden/aangenomen te worden	9 (11,3%)
j. er zijn geen geschikte werkplekaanpassingen mogelijk voor het uitvoeren van een stage	1 (1,3%)
k. het kost hen teveel energie om naast het volgen van vakken ook nog bezig te zijn met het zoeken van een stage	3 (3,8%)
l. weet ik niet, daar heb ik geen zicht op	14 (17,5%)
m. anders, namelijk	6 (7,5%)
n. tegen dezelfde problemen als studenten zonder handicap	20 (25%)

17. Wat zijn voor studenten met een handicap **succesfactoren** voor het vinden van een stage? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. goed uitleg kunnen geven over de handicap/kunnen praten over de handicap	46 (57,5%)
b. telefonisch contact opnemen met potentiële stagebedrijven (en daarna de sollicitatiebrief versturen)	10 (12,5%)
c. persoonlijk langsgaan bij potentiële stagebedrijven (en daarna de sollicitatiebrief versturen)	15 (18,8%)
d. een werkgever die zich flexibel opstelt wat betreft de werktijden	24 (30%)

N = 80	N (%)
e. een werkgever die voldoende begeleiding wil/kan bieden	52 (65%)
f. een werkgever die werkplekaanpassingen wil regelen	24 (30%)
g. goede begeleiding vanuit de universiteit/hogeschool	45 (56,3%)
h. anders, namelijk	3 (3,8%)
i. weet ik niet, daar heb ik geen zicht op	9 (11,3%)

[antwoorden die zijn aangevinkt bij vraag 17 laten terugkomen bij vraag 18. Indien bij vraag 17 één antwoord aangevinkt wordt, dit antwoord automatisch opnemen als antwoord op vraag 18. Deze mensen kunnen dan meteen door naar vraag 19]

18. Wat is voor studenten met een handicap de **belangrijkste succesfactor** voor het vinden van een stage?

N = 80	N (%)
a. goed uitleg kunnen geven over de handicap/kunnen praten over de handicap	16 (20%)
b. telefonisch contact opnemen met potentiële stagebedrijven (en daarna de sollicitatiebrief versturen)	2 (2,5%)
c. persoonlijk langsgaan bij potentiële stagebedrijven (en daarna de sollicitatiebrief versturen)	7 (8,8%)
d. een werkgever die zich flexibel opstelt wat betreft de werktijden	3 (3,8%)
e. een werkgever die voldoende begeleiding wil/kan bieden	29 (36,3%)
f. een werkgever die werkplekaanpassingen wil regelen	2 (2,5%)
g. goede begeleiding vanuit de universiteit/hogeschool	9 (11,3%)
h. anders, namelijk	3 (3,8%)
i. weet ik niet, daar heb ik geen zicht op	9 (11,3%)

19. Kost het **vinden van een stageplaats** een student met een handicap gemiddeld meer of minder tijd dan een student zonder handicap?

N = 80	N (%)
a. meer	39 (48,8%)
b. evenveel	19 (23,8%)
c. minder	0 (0%)
d. weet ik niet	22 (27,5%)

D DE BEGELEIDING TIJDENS DE STAGE

Als een student eenmaal een stageplek gevonden heeft, is het zaak dat deze de stage naar behoren afrond. In dit blok gaan we in op uw rol tijdens de stage, problemen waar u en uw studenten tegenaan lopen, succesfactoren, de duur van de stage en in hoeverre u kunt voorkomen dat een student de stage voortijdig moet afbreken.

20. Waaruit bestaat de begeleiding **tijdens de stage**?

Meerdere antwoorden mogelijk

N = 80	N (%)
a. ik heb voortgangsgesprekken met studenten die stage lopen	43 (53,8%)
b. ik neem contact op met stagebedrijven als er problemen optreden tijdens de stage	47 (58,8%)
c. ik heb frequent overleg met de begeleiders van de studenten op de stageplek	27 (33,8%)
d. anders, namelijk	22 (27,5%)
e. weet ik niet, ik heb geen ervaring met de begeleiding van studenten met een handicap tijdens de stage	8 (10%)

21. Waar loopt u tegen aan bij het begeleiden van studenten met een handicap **tijdens de stage**? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. ik heb te weinig kennis van (sommige) handicaps	11 (13,8%)
b. ik heb te weinig middelen/mogelijkheden om adequate begeleiding te bieden	11 (13,8%)

N = 80	N (%)
c. ik heb moeite om onbegrip/twijfel bij stagebedrijven weg te nemen	9 (11,3%)
d. ik heb gebrek aan tijd om tijdens de stage voldoende begeleiding te bieden	24 (30%)
e. anders, namelijk	26 (32,5%)*
f. weet ik niet, ik heb geen ervaring met de begeleiding van studenten met een handicap tijdens de stage	17 (21,3%)

*17 (21%) van de respondenten geeft aan geen problemen te ervaren.

22. Wat zijn **problemen** waar studenten (met een handicap) **tijdens hun stage** zoal tegenaan lopen? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. ze compenseren hun handicap door harder te werken dan goed voor ze is	16 (20%)
b. ze leveren minder goed werk dan verwacht (de oorspronkelijke leerdoelen blijken te hoog gegrepen)	12 (15%)
c. ze hebben moeite met het nakomen van afspraken	10 (12,5%)
d. ze kunnen de stage niet binnen de gestelde tijd afronden	25 (31,3%)
e. hun handicap verergert	13 (16,3%)
f. mensen op de stageplek kunnen niet omgaan met de handicap	11 (13,8%)
g. de voor hen noodzakelijke begeleiding vanuit het stagebedrijf ontbreekt	13 (16,3%)
h. ze hebben moeite met het uitvoeren van de stagetaken omdat het stagebedrijf de toegezegde aanpassingen (gebouw, werkplek, reizen) niet/te laat doorvoert	5 (6,3%)
i. ze hebben moeite met het uitvoeren van de stagetaken omdat het stagebedrijf geen tijd vrijmaakt voor de toegezegde begeleiding	9 (11,3%)
j. hun gedrag (bv. door autisme of een psychose) veroorzaakt problemen in het contact met medewerkers of cliënten van het stagebedrijf	27 (33,8%)
k. tegen dezelfde problemen als studenten zonder handicap	36 (45%)
l. anders, namelijk	6 (7,5%)
m. weet ik niet, daar heb ik geen zicht op	17 (21,3%)

[antwoorden die zijn aangevinkt bij vraag 22 laten terugkomen bij vraag 23. Indien bij vraag 22 één antwoord aangevinkt wordt, dit antwoord automatisch opnemen als antwoord op vraag 23. Deze mensen kunnen dan meteen door naar vraag 24]

23. Wat is voor studenten met een handicap de **belangrijkste faalfactor** voor het behouden/goed afronden van een stage?

N = 80	N (%)
a. ze compenseren hun handicap door harder te werken dan goed voor ze is	5 (6,3%)
b. ze leveren minder goed werk dan verwacht (de oorspronkelijke leerdoelen blijken te hoog gegrepen)	2 (2,5%)
c. ze hebben moeite met het nakomen van afspraken	4 (5%)
d. ze kunnen de stage niet binnen de gestelde tijd afronden	9 (11,3%)
e. hun handicap verergert	1 (1,3%)
f. mensen op de stageplek kunnen niet omgaan met de handicap	2 (2,5%)
g. de voor hen noodzakelijke begeleiding vanuit het stagebedrijf ontbreekt	3 (3,8%)
h. ze hebben moeite met het uitvoeren van de stagetaken omdat het stagebedrijf de toegezegde aanpassingen (gebouw, werkplek, reizen) niet/te laat doorvoert	1 (1,3%)
i. ze hebben moeite met het uitvoeren van de stagetaken omdat het stagebedrijf geen tijd vrijmaakt voor de toegezegde begeleiding	1 (1,3%)
j. hun gedrag (bv. door autisme of een psychose) veroorzaakt problemen in het contact met medewerkers of cliënten van het stagebedrijf	13 (16,3%)
k. tegen dezelfde problemen als studenten zonder handicap	18 (22,5%)
l. anders, namelijk	4 (5%)
m. weet ik niet, daar heb ik geen zicht op	17 (21,3%)

24. Wat zijn voor studenten met een handicap **succesfactoren** voor het behouden/goed afronden van een stage? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. tijdig aangeven tegen welke problemen ze tijdens de stage aanlopen	54 (67,5%)
b. duidelijk kunnen communiceren over problemen tijdens de stage	51 (63,8%)
c. zelf oplossingen aandragen voor problemen die zich tijdens de stage voordoen	46 (57,5%)
d. extra tijd krijgen om de stage af te ronden	29 (36,3%)
e. ook thuis aan de stage mogen werken	9 (11,3%)
f. stagedoelen die tijdens de stage kunnen worden bijgesteld	23 (28,8%)
g. een werkgever die flexibel omgaat met de werktijden	13 (16,3%)
h. een werkgever die voldoende begeleiding biedt	49 (61,3%)
i. een werkgever die werkplekaanpassingen regelt	11 (13,8%)
j. goede begeleiding vanuit de universiteit/hogeschool	43 (53,8%)
k. anders, namelijk	4 (5%)
l. weet ik niet, daar heb ik geen zicht op	9 (11,3%)

[antwoorden die zijn aangevinkt bij vraag 24 laten terugkomen bij vraag 25. Indien bij vraag 24 één antwoord aangevinkt wordt, dit antwoord automatisch opnemen als antwoord op vraag 25. Deze mensen kunnen dan meteen door naar vraag 26]

25. Wat is voor studenten met een handicap de **belangrijkste succesfactor** voor het behouden/goed afronden van een stage?

N = 80	N (%)
a. tijdig aangeven tegen welke problemen ze tijdens de stage aanlopen	9 (11,3%)
b. duidelijk kunnen communiceren over problemen tijdens de stage	19 (23,8%)
c. zelf oplossingen aandragen voor problemen die zich tijdens de stage voordoen	15 (18,8%)
d. extra tijd krijgen om de stage af te ronden	5 (6,3%)

N = 80	N (%)
e. ook thuis aan de stage mogen werken	1 (1,3%)
f. stagedoelen die tijdens de stage kunnen worden bijgesteld	0 (0%)
g. een werkgever die flexibel omgaat met de werktijden	0 (0%)
h. een werkgever die voldoende begeleiding biedt	15 (18,8%)
i. een werkgever die werkplekaanpassingen regelt	0 (0%)
j. goede begeleiding vanuit de universiteit/hogeschool	4 (5%)
k. anders, namelijk	3 (3,8%)
l. weet ik niet, daar heb ik geen zicht op	9 (11,3%)

26. Duurt een **succesvol afgeronde stage** van een student met een handicap gemiddeld langer, even lang of minder lang dan de stage van een student zonder handicap?

N = 80	N (%)
a. langer	29 (36,3%)
b. even lang	51 (63,8%)
c. minder lang	0 (0%)

27. Komt het **afbreken van een stage** vaker, even vaak of minder vaak voor bij een student met een handicap dan bij een student zonder handicap?

N = 80	N (%)
a. vaker	19 (23,8%)
b. even vaak	57 (71,3%)
c. minder vaak	4 (5%)

28. Kunt u **iets doen** als een student met een handicap zijn/haar stage voortijdig dreigt af te (moeten) breken? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. ja, ik kan bemiddelingsgesprekken voeren met stagebedrijven	55 (68,8%)
b. ja, ik kan de stagedoelen (laten) bijstellen	22 (27,5%)
c. ja, ik kan de student in kwestie intensiever (laten) begeleiden	39 (48,8%)
d. ja, ik kan overleggen met een arbeidsdeskundige van UWV	1 (1,3%)

N = 80	N (%)
e. ja, ik kan zorgen dat het stagebedrijf de nodige voorzieningen aanschafft	6 (7,5%)
f. ja, ik kan het stagebedrijf voorlichtingsmateriaal sturen over de handicap van de student in kwestie	7 (8,8%)
g. anders, namelijk	16 (20%)*
h. nee, daar heb ik geen invloed op	8 (10%)

* 5 van de 16 geven bemiddeling/gesprekken met alle partijen aan als actie; 5 van de 16 geven aan hier geen ervaring mee te hebben.

29. Mist u iets (vaardigheden, kennis, tijd, netwerk) om te voorkomen dat studenten met een handicap hun stage voortijdig (moeten) afbreken? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. ja, ik mis de vaardigheden om goede bemiddelingsgesprekken te voeren met stagebedrijven	7 (8,8%)
b. ja, ik mis de kennis om studenten indien nodig intensiever te begeleiden	3 (3,8%)
c. ja, ik mis de tijd om studenten indien nodig intensiever te begeleiden	32 (40%)
d. ja, ik mis het contact met een arbeidsdeskundigen van UWV	6 (7,5%)
e. ja, ik weet niet naar wie ik studenten, die hun stage dreigen te moeten afbreken, kan doorverwijzen	5 (6,3%)
f. anders, namelijk	6 (7,5%)
g. nee, ik mis niets.	36 (45%)

E BEHOEFTE EN WENSEN BIJ ONDERSTEUNING

In dit blok gaan we in op uw visie, uw behoeften en uw wensen bij het ondersteunen van studenten met en handicap.

30. Waarin verschilt de ondersteuning van studenten met een handicap met de ondersteuning die u aan studenten zonder handicap biedt? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. de ondersteuning is intensiever (meer gesprekken/bemiddeling)	39 (48,8%)
b. de ondersteuning is actiever (meer meedenken)	35 (43,8%)
c. de ondersteuning is moeilijker (complexere problemen)	27 (33,8%)
d. in de ondersteuning staat de handicap centraal	5 (6,3%)
e. weet niet: geen ervaring met de begeleiding van studenten zonder handicap	1 (1,3%)
f. de ondersteuning is hetzelfde als bij reguliere studenten	23 (28,8%)

31. Wat heeft u nodig om studenten met een handicap beter te kunnen ondersteunen en begeleiden? *Meerdere antwoorden mogelijk*

N = 80	N (%)
a. meer expertise binnen de universiteit/hogeschool over handicaps	22 (27,5%)
b. meer expertise over de mogelijkheid van werkaanpassingen indien nodig	11 (13,8%)
c. handvatten om te inventariseren wat een geschikte stage zou zijn	10 (12,5%)
d. handvatten om studenten met een handicap te leren zich te profileren	14 (17,5%)
e. handvatten om onbegrip bij (potentiële) stagebedrijven weg te nemen	11 (13,8%)
f. meer tijd voor begeleiding bij het zoeken van een stage	18 (22,5%)
g. meer tijd voor begeleiding bij de uitvoering van een stag	30 (37,5%)
h. mogelijkheid tot inzet van een jobcoach voor begeleiding op de stageplek	13 (16,3%)
i. niets, deze ondersteuning en begeleiding is bij ons prima geregeld	26 (32,5%)
j. anders, namelijk	4 (5%)

32. Zou u kunnen aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen:

N = 80	helemaal oneens	oneens	niet oneens/ niet eens	eens	helemaal eens
1. Studenten met een handicap denken te vaak dat bedrijven niet op hen zitten te wachten	2 2,5%	20 25%	23 28,8%	32 40%	3 3,8%
2. Voor een succesvolle stage is het belangrijk dat de student de handicap in een vroeg stadium bespreekbaar maakt	0 0%	1 1,3%	6 7,5%	45 56,3%	28 35%
3. Studenten hebben te weinig inzicht in hun handicap om de stage goed te kunnen doorlopen	2 2,5%	33 41,3%	32 40%	13 16,3%	0 0%
4. Ik vind het lastig bedrijven te overtuigen van de kwaliteiten van een student met een handicap	5 6,3%	29 36,3%	38 47,5%	7 8,8%	1 1,3%
5. Studenten met een handicap vinden minder snel een baan dan studenten zonder handicap	2 2,5%	12 15%	33 41,3%	29 36,3%	4 5%

33. Wat is er volgens u nodig om studenten met een handicap in de toekomst succesvol stage te laten lopen?

.....
 .....
 .....

F TOT SLOT

34. De resultaten van dit onderzoek worden verwerkt in een brochure. Als u deze brochure wilt hebben, kunt u uw e-mailadres hier aangeven.

a. ja, ik heb belangstelling voor de brochure, mijn e-mailadres is:

.....

b. nee, ik heb geen belangstelling voor de brochure

35. Het expertisecentrum handicap + studie wil graag in contact komen met stagecoördinatoren/-begeleiders voor informatie-uitwisseling over studeren met een functiebeperking? Op deze wijze kunnen zij u op de hoogte houden van de laatste ontwikkelingen op dit gebied. Wilt u zich hiervoor aanmelden:
- a. ja, neem me op in het bestand van het expertisecentrum handicap + studie, mijn e-mailadres is:.....
[ENQ: indien vraag 34 ook a. is ingevuld emailadres automatisch overnemen]
  - b. nee, ik heb hier geen belangstelling voor

Hartelijk bedankt voor uw medewerking aan deze enquête!

6.4 BIJLAGE 4 BRONNEN

Andriessen, S. (2006). *Informatie voor werkgevers van jongeren met een lichamelijke, psychische of verstandelijke beperking*. Hoofddorp: NIZW/TNO.

Bakker, R.C., S.M. de Visser, J.H. van Velzen, M.C.C. van Haften & M.W.H. Engelen (2008). *Hobbels en Kruiwagens; Knelpunten en succesfactoren bij de overgang van school naar werk door Wajongers*. Zoetermeer: Research voor Beleid.

Icke, S. & B. Rooijendijk (2008). *Nationaal stage Onderzoek; studentenonderzoek*. Amsterdam: Stageplaza.

Inspectie van het onderwijs (2004). *Studeren met een handicap. Een onderzoek naar de positie van studenten met een functiebeperking in het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het onderwijs.

Inspectie voor Werk en Inkomen (2007). *Wajong en werk. Onderzoek naar arbeidsparticipatie van jonggehandicapten*. Den Haag: IWI.

Kempers, S. & H. Onkenhout (2008). *Campagne Tijdgebrek, 1-meting; Een kwantitatief onderzoek naar kennis, houding en gedrag ten aanzien van studeren met een handicap*. Amsterdam: Ruigrok|NetPanel.

Plempers, E. (2005). *Studeren met een handicap*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Reijenga, F., P. Molenaar-Cox & J. van Egmond (2007). *Evaluatie van het Maatjesproject van de Commissie het werkend Perspectief. Onderzoek naar effecten en leerervaringen van een project waarbij jonggehandicapten samen met een manager op pad gaan naar werk*. Leiden: AStri.

Reijenga, F. & R. Prins (2008). *Bruggen bouwen naar de arbeidsmarkt voor jongeren met een beperking. Onderzoek naar leerpunten uit de experimenten en projecten gefinancierd uit de Verburggelden (2004-2008)*. Leiden: AStri.

Schotanus, B. & B. Rooijendijk (2008). *Nationaal stage Onderzoek; docentenonderzoek*. Amsterdam: Stageplaza.

SER (2007). *Meedoen zonder beperkingen. Meer participatiemogelijkheden voor jonggehandicapten*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Sewdien, P. (2008). *Nationaal stage Onderzoek; bedrijvenonderzoek*. Amsterdam: Stageplaza.

Timmerman, J.P.H.K. & L. Mallee (2006). *Re-integratie van hoogopgeleide jonggehandicapten*. Amsterdam: Regioplan.

Timmers, T. & F. Steenkamp (2008). *Gebruikerstoets "Studeren met een handicap 2007" Studenten met een handicap over de voorlichting, begeleiding en voorzieningen bij hun opleiding en instelling*. Leiden: Choice.

UWV (2008). *Kwartaal verkenning 2008-II*. Amsterdam: Kenniscentrum UWV, Directie SBK.